

ฉบับ 1481
10/4/42

สารกรมศิลปากร

FINE ARTS DEPARTMENT NEWSLETTER ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๘ เดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ ISSN ๐๘๕๗-๕๒๗๙

หอสมุดแห่งชาติรัชม้งคลาภิเชก กาญจนบุรี

เนื่องในพิธีรัชม้งคลาภิเชก พุทธศักราช ๒๕๓๑ ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้ดำริว่าควรจะสร้างอนุสรณ์สถานเพื่อถวายเป็นราชสักการะแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ที่ทรงปกครองแผ่นดินยาวนานกว่าพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ และเห็นว่าการสร้างหอสมุดเหมาะสมมากที่สุด เพื่อให้เป็นแหล่งรวบรวมเอกสาร ความรู้ ศิลปวัฒนธรรม เพื่อประโยชน์แก่สาธาณชนทั่วไป จึงได้มอบหมายให้กรมศิลปากรรับผิดชอบและดำเนินการ โดยกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในกับกระทรวงมหาดไทย จัดหาทุนในการก่อสร้างหอสมุดแห่งชาติประจำภาคขึ้น ๒ แห่ง คือ ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ใช้ชื่อว่า “หอสมุดแห่งชาติรัชม้งคลาภิเชก เชียงใหม่” “หอสมุดแห่งชาติรัชม้งคลาภิเชก จันทบุรี” จากความร่วมมือร่วมใจของประชาชนที่ได้ร่วมกันบริจาคเงินสมทบทุนเป็นค่าก่อสร้างหอสมุดทั้ง ๒ แห่งนั้น ขณะนี้ได้สำเร็จลุล่วง ตามวัตถุประสงค์ อีกทั้งยังมีเงินบริจาคเหลืออยู่ ๑๓ ล้านบาทเศษ ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จึงเห็นสมควรให้ จัดตั้งหอสมุดแห่งชาติรัชม้งคลาภิเชกขึ้นอีกแห่งหนึ่งทางภาคตะวันตก คือที่จังหวัดกาญจนบุรี

กรมศิลปากร จึงได้ดำเนินการจัดสร้างหอสมุดแห่งชาติรัชม้งคลาภิเชก กาญจนบุรี บริเวณสถานที่ของการรถไฟแห่งประเทศไทย เชื่อมกับสุสานทหารสหประชาชาติ ถนนชูโด อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี ในพื้นที่จำนวน ๔.๕ ไร่ ได้มีพิธีวางศิลาฤกษ์ เมื่อวันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๓๗ โดย ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นประธาน การก่อสร้างอาคาร การติดตั้งวัสดุอุปกรณ์ และครุภัณฑ์ห้องสมุด ดำเนินการเสร็จเรียบร้อยเมื่อวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๔๐

วัตถุประสงค์หลักของหอสมุดแห่งชาตินี้ เพื่อขยายแหล่งการศึกษาค้นคว้าวิจัย โดยการให้บริการหนังสือ สิ่งพิมพ์ สื่อทัศนวัสดุต่างๆ และเพื่อเป็นการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมของชาติ โดยการเก็บ สงวนรักษาและรวบรวมหนังสือ สิ่งพิมพ์ในท้องถิ่นที่สำคัญคือ หนังสือภาษาไทยโบราณ ไว้ให้ครบถ้วน อีกทั้งหอสมุดฯ แห่งนี้ยังเป็นศูนย์เผยแพร่ข่าวสารทางวิชาการ และงานด้านบรรณารักษศาสตร์ตลอดจนศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น และยังเป็นศูนย์ประสานงาน สารนิเทศทางวิชาการแห่งชาติด้วย

สำหรับอาคารหอสมุดแห่งนี้ ออกแบบโดย นายเกรียงไกร สัมปัชชลิต สถาปนิก ๘ สถาบันศิลปกรรม กรมศิลปากร มีลักษณะเป็นอาคารทรงไทยประยุกต์ คอนกรีตเสริมเหล็ก ๒ ชั้น ประกอบไปด้วยอาคาร ๔ หลัง เชื่อมต่อกันเป็นรูปสี่เหลี่ยมจตุรัส ตรงกลางจะเป็นพื้นที่ว่าง จัดเป็นพื้นที่สีเขียว ภายในอาคารจัดแบ่งเป็นส่วนต่างๆ ดังนี้

ชั้นล่าง ประกอบไปด้วย ห้องอ่านหนังสือพิมพ์และวารสาร ห้องอ่านหนังสือทั่วไป ห้องหนังสืออ้างอิงและห้อง ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ห้องหนังสือสำหรับเด็ก ห้องประชุมย่อย

ชั้นบน ประกอบด้วย ห้องโสตทัศนศึกษา ห้องทำงานบรรณารักษ์ และห้องอเนกประสงค์สำหรับจัดกิจกรรมต่างๆ

ในด้านการบริการค้นข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์ หอสมุดแห่งนี้ได้นำคอมพิวเตอร์มาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการดังนี้

- บริการค้นคว้าข้อมูลจาก ซีดี-รอม เช่น สารานุกรม พจนานุกรม สารคดี ฯลฯ
- บริการสืบค้นข้อมูล โดยผ่านเครือข่ายจากส่วนกลางและหน่วยงานอื่นๆ
- บริการค้นข้อมูลในระบบอินเทอร์เน็ต
- บริการสารนิเทศด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ในระบบสัมผัส (Touchcom)

หอสมุดแห่งชาติ เปิดให้บริการแก่ประชาชนทั่วไป โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆ เปิดบริการตั้งแต่วันอังคาร ถึงวันเสาร์ เวลา ๘.๓๐ - ๑๖.๓๐ น. ปิดบริการในวันอาทิตย์-วันจันทร์ และวันหยุดตามประกาศของทางราชการ

ที่ปรึกษา

นายสมคิด โชติกวณิชช์
นายฐิติ บุรกรรมโกวิท
นายกนก บุญโพธิ์แก้ว
นายภิรมย์ จินะเจริญ
นายวีระ โรจน์พจนรัตน์

บรรณาธิการอำนวยการ

นายจุฬพล สอนเสริม

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

นางสาวอารีพร อำนวยกิจเจริญ

กองบรรณาธิการ

นางจุฑาทิพย์ โคตรประทุม
นางสาวศรีภัทรา หอมชื่น
นางสาวนวรรณ์ พรหมน้อย
นางสาวนิภา จันทมาลา
นางสาววันเพ็ญ พรเลิศวิ
นางสาวธิดิมา วิริยะรัตน์
นางสาวจุฑาทิพย์ หงษ์ทอง
นายอัษฎมน กาญจนินทุ
นางสาวเสาวลักษณ์ แซ่ลี
นายชวลิต ประสันแพงศรี
นางสาว ปาริชาติ คำจ้อย

ฝ่ายภาพและศิลปกรรม

นายสิงห์คม บริสุทธิ์
นายชาญณรงค์ กองโกคา
นางสาวรานี แจ่มนาม

ฝ่ายจัดการ

นางเพ็ญใจ นุตศรีรินทร์
นายทวีศักดิ์ หามไธสง
นางสาวน้ำฝน จินขวัน
นางสาววไล ตะเพียนทอง

จัดทำโดย

ฝ่ายเผยแพร่และประชาสัมพันธ์
สำนักงานเลขานุการกรม
กรมศิลปากร ถนนหน้าพระธาตุ
กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐
โทร. ๒๒๔๒๐๕๐, ๒๒๒๓๕๖๕
โทรสาร ๒๒๒๐๕๓๔

พิมพ์ที่

บริษัท ที.พี.พรินท์ จำกัด
โทร. ๔๓๓๐๐๒๖-๗
โทรสาร. ๔๓๓๘๕๗๖

สารกรมศิลปากร

ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๘ เดือนสิงหาคม ๒๕๔๐

สืบทิต

๒

บทความพิเศษ

๓

.....ซากกำแพงโบราณสู่ตำนานสนามหลวง
.....โบราณคดีในเมือง...กระบวนการค้นพบของการอนุรักษ์
.....เครื่องมือเหล็กที่ใช้กับปราสาทหิน

งานกรมศิลป์

๑๕

.....พระมหาชนก
.....พระกษัตริย์จอมพล

ปัญหา...นารู

๒๐

.....นำชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

ชวนรู้

๒๑

.....พุ่มข้าวบิณฑ์

อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ จัดสร้างโฮมเพจ เพื่อเผยแพร่ข้อมูล

● อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ จัดสร้างโฮมเพจ (Home page) เพื่อการเผยแพร่ทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดีและข่าวสาร โดยสามารถเข้าศึกษาได้จากระบบ อินเทอร์เน็ต (Internet) “[http ://WWW. Srithep. Fineart. go.th](http://WWW.Srithep.Fineart.go.th)”

ปัจจุบัน การติดต่อสื่อสารข้อมูลได้พัฒนาการรับส่ง อย่างรวดเร็ว โดยมีระบบอินเทอร์เน็ตเข้ามาช่วยในแง่ของ การพาณิชย์ และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ อุทยานประวัติ ศาสตร์ศรีเทพ กรมศิลปากรได้เห็นความสำคัญดังกล่าว จึงได้ดำเนินการจัดทำโฮมเพจ (Home page) เพื่อส่ง

ข้อมูลข่าวสารทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี และการ ค้นพบข้อมูลทางวิชาการเผยแพร่แก่ผู้สนใจ โดยสามารถ เข้าไปดูจากอินเทอร์เน็ต ดังนี้ [http ://WWW. Srithep. Fineart. go.th](http://WWW.Srithep.Fineart.go.th) ซึ่งภายในเพจดังกล่าวประกอบด้วยข้อมูล ต่างๆ อาทิ ด้านโบราณคดีการขุดค้นประวัติศาสตร์ จากจารึกข่าวสารทางการท่องเที่ยวในเขตจังหวัด เพชรบูรณ์โดยข้อมูลดังกล่าวจะมีทั้งภาพตัวอักษรและ เสียง ส่วนข้อมูลตัวอักษรจะเป็นทั้งภาษาไทยและภาษา อังกฤษ เพื่อให้มีการเผยแพร่กว้างขวางขึ้น

กรมศิลป์ ฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ประเทศเพื่อนบ้าน ด้านการอนุรักษ์จิตรกรรมและประติมากรรมติดที่

● สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร ได้จัดโครงการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ด้านการ อนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังและประติมากรรมติดที่โดยได้ เชิญเจ้าหน้าที่จากประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียเข้าร่วม ในโครงการ อาทิ จีน เวียดนาม ลาว เมียนมาร์ กัมพูชา ไทย ประเทศละ ๒ ท่าน ซึ่งจะมีพิธีเปิดอบรมในวันที่ ๓ กรกฎาคม ๒๕๔๐ เวลา ๐๙.๐๐ น. ณ ห้องประชุม หอจดหมายเหตุแห่งชาติ

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีสถานภาพ ทางวิชาการด้านการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมในสาขา จิตรกรรมและประติมากรรมที่ได้มีการพัฒนาไปในระดับ หนึ่ง ดังนั้นประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียมีลักษณะร่วม กันในเรื่องของแนวความคิด ความเชื่อในอิทธิพลทาง ศาสนาและรูปแบบทางศิลปะที่ถ่ายทอดมาสู่ผลงาน ด้านศิลปกรรมมาตั้งแต่สมัยโบราณจนกระทั่งปัจจุบัน กรมศิลปากรจึงได้จัดโครงการดังกล่าวขึ้น เพราะว่าการ

จัดการมรดกทางวัฒนธรรมประเภทงานจิตรกรรมฝาผนัง และประติมากรรมติดที่ ถือเป็นหน้าที่หนึ่งของนักวิชาการ ด้านการอนุรักษ์ในการจัดการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ให้คงอยู่เพื่อคนรุ่นหลังต่อไป

การฝึกอบรมในครั้งนี้ จัดให้มีขึ้นในระหว่างวันที่ ๒-๑๐ กรกฎาคม ๒๕๔๐ ซึ่งมีการบรรยายทางวิชาการ ด้านการอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังและประติมากรรมติดที่ รวมทั้งมีการศึกษา และดูงานด้านการอนุรักษ์ในโบราณสถานบริเวณกรุงเทพมหานคร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดชลบุรี สำหรับประโยชน์ที่ประเทศไทยจะได้ก็คือ เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ด้านวิชาการอนุรักษ์ระหว่าง ประเทศไทยกับต่างประเทศที่จะขยายผลต่อการประยุกต์ ความรู้ที่ได้มาใช้ในการทำงาน และช่วยเผยแพร่ความรู้ ด้านการอนุรักษ์และการทำนุบำรุงสมบัติวัฒนธรรมของ ประเทศของกรมศิลปากร

สหรัฐอเมริกา ส่งคืนโบราณวัตถุ รูปสลักหินทรายแก่ประเทศไทย

● จากกรณีผู้อำนวยการสำนักข่าวสารอเมริกัน กระทรวงการต่างประเทศ ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้มีหนังสือถึงอธิบดีกรมศิลปากรลงวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๓๕ เรื่อง ขอคืนโบราณวัตถุ ตามเจตจำนงของกระทรวงกลาโหม ประเทศสหรัฐอเมริกา ที่ต้องการส่งคืนโบราณวัตถุแก่ประเทศไทยผู้เป็นเจ้าของตามหลักการสากล โดยทำพิธีส่งมอบในวันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๔๐ ที่ผ่านมานี้ สถานเอกอัครราชทูตไทย ประจำกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. ประเทศสหรัฐอเมริกา

โบราณวัตถุที่ถูกโจรกรรมไปนั้น เป็นชิ้นส่วนประกอบโบราณสถานส่วนหนึ่งของนาคนุมปรังก์ ปราสาทเขาพนมรุ้งด้านทิศตะวันตก จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นรูปสลักหินทรายพญานาค ขนาดสูง ๑๖ นิ้ว กว้าง ๑๒ นิ้วหนา ๗ นิ้ว มีน้ำหนัก ๔๐ ปอนด์ ตรงสมัยศตวรรษที่ ๑๒ ซึ่งถูกลักลอบนำออกจากปราสาทหินพนมรุ้งโดยทางเฮลิคอปเตอร์จากความร่วมมือระหว่างนักบินสหรัฐ

อเมริกาและนักบินไทย ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๑๗ ที่ประเทศสหรัฐอเมริกามีฐานทัพอากาศอยู่ที่จังหวัดนครราชสีมา

ซึ่งผลการเจรจาระหว่างสำนักข่าวสารอเมริกัน กระทรวงการต่างประเทศและกรมศิลปากร โดยผ่านกระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงการต่างประเทศของไทย ได้ขอยุติว่า กรมศิลปากรจะไม่ดำเนินการเอาความผิดใดๆ ต่อประเทศสหรัฐฯ แต่ขอให้ทางสหรัฐฯ จัดส่งโบราณวัตถุโดยประเทศไทยไม่ต้องออกค่าใช้จ่ายในการขนส่งกลับคืน โดยจะทำพิธีรับมอบผ่านสถานเอกอัครราชทูตไทย ประจำกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. ประเทศสหรัฐอเมริกา

พร้อมกันนี้ กรมศิลปากรได้เสนอให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (นายสุखวิช รังสิตพล) รับทราบความคิดเห็นของกรมศิลปากรและพิจารณาลงนาม ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้อนุมัติแล้ว

พิพิธภัณฑฯ พระนคร จัดงานเนื่องในวันเข้าพรรษา

● เนื่องในโอกาสเทศกาลเข้าพรรษา ประจำปี ๒๕๔๐ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร จะเปิดพิพิธภัณฑฯ เพื่อให้พระภิกษุและสามเณรเข้าชมนิทรรศการพิเศษเรื่อง “เอกลักษณ์ไทยในสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น” ระหว่างวันที่ ๒๓-๒๔ กรกฎาคม ๒๕๔๐ ณ พระที่นั่งอิศราวินิจฉัย พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร พร้อมกันนี้มีการถวายภัตตาหารเพล เครื่องดื่ม หนังสือคู่มือเข้าชม นิทรรศการ ตลอดจนกับปียกย่องอื่นๆ

จึงขอเชิญพระภิกษุและสามเณรเข้าชมนิทรรศการพิเศษ ได้ตามวัน เวลาดังกล่าว และขอเชิญชวนประชาชนที่มีจิตศรัทธาที่ประสงค์จะร่วมทำบุญในครั้งนี้ โดยการบริจาคทรัพย์หรือสิ่งของต่างๆ ได้ทุกวัน โดยเว้นวันหยุดราชการที่ฝ่ายบริหารงานทั่วไป พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร ตั้งแต่เวลา ๐๕.๐๐-๑๖.๐๐ น. สามารถสอบถามรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่หมายเลข ๒๒๔-๑๓๗๐, ๒๒๔-๑๔๐๒, ๒๒๔-๕๕๑๑

กรมศิลปากร เร่งตรวจสอบความเสียหายวัดราชบพิธ กรณีโครงการขุดท่อน้ำบาดน้ำเสียของ กทม.

● เมื่อวันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๕๐ ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร เดินทางตรวจสอบความเสียหายพระที่นั่งศรีตลภกริมย์ซึ่งอยู่ภายในวัดราชบพิธจากกรณีโครงการขุดท่อน้ำบาดน้ำเสียของสำนักงานการระบายน้ำกรุงเทพมหานคร ในคลองวัดราชบพิธ มีบริษัทสยามชินเทคผู้รับเหมาก่อสร้างยินยอมจ่ายค่าเสียหายให้กับทางวัดเป็นจำนวนเงิน ๖.๖ ล้านบาทเพื่อนำไปใช้ดำเนินการซ่อมบูรณะและจะต้องอยู่ในความควบคุมดูแลของกรมศิลปากร

ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร (นายพิจิตร รัตตกุล) กล่าวชี้แจงและกล่าวยอมรับความผิดพลาดจากเหตุการณ์ดังกล่าวว่า “สาเหตุที่ทำให้พระที่นั่งศรีตลภกริมย์เกิดทรุดตัวและมีรอยร้าว รวมทั้งกุฏิที่อยู่บริเวณเดียวกันนั้นเกิดจากดินและหินทรายที่อยู่ใต้โบราณสถานไหลออกมาขณะทำการก่อสร้าง ซึ่งทางบริษัทสยามชินเทคได้นำแผ่นเหล็กขนาดความยาว ๑๒๐ เมตร มากั้นตามแนวของโบราณสถานเพื่อป้องกันการไหลออกของดินและหินทราย

ส่วนการดำเนินงานซ่อมบูรณะทางกทม.จะได้ประสานไปยังวัดและกรมศิลปากรซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง ส่วนด้านงบประมาณค่าใช้จ่ายทางกทม. จะหาเงินมาสมทบอีกส่วนหนึ่ง”

ทางด้านกรมศิลปากรได้สอบถาม นายธนชัย ศุวรรณวัฒนะ ผอ.ส่วนสงวนรักษาโบราณสถาน สำนักโบราณคดีฯ กล่าวว่า “ได้มอบให้นักวิชาการที่เกี่ยวข้องไปดูแลตรวจสอบอยู่เสมอ โดยให้คอยประสานกับทางวัดราชบพิธคือหลวงพ่อดิน สาเหตุของการเกิดรอยร้าวของโบราณสถานเกิดจากทางบริษัทผู้รับเหมาดอกเสาเข็มแทงเข้ามาใต้ฐานของโบราณสถาน รอยร้าวที่เกิดขึ้นมีมาตั้งแต่โครงการสร้างเขื่อนของกทม. เรื่อยมาจนถึงโครงการในปัจจุบัน ส่วนการดำเนินการซ่อมบูรณะพระที่นั่งศรีตลภกริมย์คงต้องศึกษาการจัดทำรูปแบบรายการและประมาณราคาให้ แต่ขณะนี้ทางกทม.ยังมิได้ประสานมาทางกรมศิลปากร รวมทั้งในส่วนของงบประมาณด้วย” ผอ.ส่วนสงวนรักษาฯ กล่าว

กรมศิลปากรถวายเป็นความรู้ในการดูแลโบราณสถาน แด่พระสังฆาธิการ

● สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จัดประชุมสัมมนาถวายเป็นความรู้แด่พระสังฆาธิการทั่วประเทศ ในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม ในระหว่างวันที่ ๕-๑๑ กรกฎาคม ๒๕๕๐ เวลา ๐๕.๐๐ น. ณ ห้องประชุม หอสมุดแห่งชาติ ท่าवासกรี

วัดเป็นที่รวมของศิลปะและวัฒนธรรมของชาติมาแต่โบราณกาล โดยมีพระสงฆ์ทุกระดับชั้นเป็นบุคคลสำคัญในการดูแลรักษาสืบสานศิลปวัฒนธรรม เช่นเดียวกับหน้าที่

ของกรมศิลปากร โดยเฉพาะสำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ที่เกี่ยวข้องกับวัดวาอารามเป็นอันมาก เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปะพื้นบ้าน สมุดข่อย ตำราและวิชาการต่างๆ รวมทั้งจารีตประเพณี ความเชื่อทางศาสนา โดยเฉพาะพุทธศาสนา และบรรดาศิลปวิทยาการต่างๆ ล้วนได้มาจากพระสงฆ์วัดต่างๆ ทั้งสิ้น ดังนั้นการที่กรมศิลปากรจะส่งเสริมอนุรักษ์สรรพสิ่งดังกล่าวอย่างถูกต้องตามหลักวิชา จึงจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือ ความสนใจจากคณะสงฆ์และบรรดาพุทธศาสนิกชนในละแวกนั้นด้วย และเพื่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจ ให้ความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่คณะบุคคลเหล่านี้ให้เป็นแนวทางเดียวกัน สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จึงได้จัดทำโครงการถวายนความรู้ในการดูแลรักษาจัดการทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ โดยหัวข้อสัมมนาในแต่ละหัวข้อนั้น บรรยายโดยวิทยาการที่ทรงคุณวุฒิ อาทิ

การบรรยาย เรื่องการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ โดยอธิบดีกรมศิลปากร

การบรรยาย เรื่องความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับโบราณสถาน โบราณวัตถุ โดยนายสด แดงเอียด ผอ. ส่วน

อำนวยการ สำนัก โบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

การอภิปราย เรื่องสิ่งแวดล้อมกับโบราณสถาน โดย ดร.วาทัญญู ณ ถลาง รศ.ประสงค์ เอี่ยมอนันต์

และหัวหน้ากลุ่มงานวิชาการโบราณคดี กลุ่มวิจัยและพัฒนาโบราณคดีและพิพิธภัณฑ

การบรรยาย เรื่องความสำคัญของสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม โดยเรืออากาศเอกอาวุธ เงินชูกลิ่น เป็นต้น

นอกจากนี้ยังได้จัดทำสนศึกษาโบราณสถานวัดพระศรีสรรเพชญ์ พระราชวังโบราณ วัดพระราม วัดมหาธาตุ วัดไชยวัฒนาราม และศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา เป็นต้น

การสัมมนาครั้งนี้จัดขึ้นเพื่อให้พระสงฆ์ฆราวาสผู้เกี่ยวข้องในพระอารามต่างๆ ทั่วประเทศได้รับทราบ และเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ในฐานะที่เป็นผู้ดูแลทรัพย์สินอันเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ ร่วมกับกรมศิลปากรในแนวที่ถูกต้อง และเพื่อสนับสนุนส่งเสริมวัดที่ได้ดำเนินการดูแลรักษาทรัพย์สินทางด้านศิลปวัฒนธรรมอย่างได้ผลดีตลอดมา ตลอดจนการทำนุบำรุงรักษาที่เป็นไปอย่างถูกต้อง

กรมศิลปากร จัดทำรูปพระพินเนสวร์บูชาจำหน่าย สมทบทุนโบราณคดี

● กรมศิลปากร จะจัดทำรูปพระพินเนสวร์บูชาเพื่อจำหน่าย หารายได้สมทบกองทุนโบราณคดีเพื่อการบำรุงรักษาโบราณสถานทั่วประเทศและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชาติและจะทำพิธีเทวาภิเษก ณ โบสถ์วัด พระแก้ววังหน้าภายในวิทยาลัยนาฏศิลป์ กรุงเทพฯ ใน วันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๐

พระพินเนสวร์หรือพระกณศ เป็นเทพเจ้าที่มีเศียรเป็นช้าง มีถิ่นกำเนิดจากเทพพื้นเมืองของอินเดีย ต่อมาได้กลายเป็นเทพเจ้าที่สำคัญในศาสนาฮินดูและได้แพร่ขยายความเชื่อความศรัทธาเข้ามาสู่แผ่นดินสยามแต่ครั้งโบราณ ดังที่ปรากฏรูปประติมากรรมพระพินเนสวร์ ณ โบราณสถานหลายแห่งหลายอายุสมัยทั่วประเทศ

คนไทยนั้นนับถือพระพินเนสวร์ว่าเป็นเทพเจ้าแห่งความสำเร็จ ผู้ขับไล่เป่าอุปสรรคนานาประการ เหล่าสิ่งป็นและผู้ประกอบอาชีพทางศิลปกรรม การช่าง ใจเกรพบูชาพระพินเนสวร์ แม้แต่กรมศิลปากรก็ใช้

ดวงตราประจำกรมศิลปากรเป็นรูปพระพินเนสวร์ในวงล้อมของดวงแก้ว ๗ ดวง อันหมายถึงศิลปวิทยาการทั้ง ๗ อย่างตามหน้าที่ของกรมศิลปากร คือ ช่างปั้น จิตรกรรม ดุริยางคศิลป์ นาฏศิลป์ วาทยศิลป์ สถาปัตยกรรมและ อักษรศาสตร์

การจัดทำรูปพระพินเนสวร์ในครั้งนี้ มีจำหน่ายทั้งแบบลอยองค์และเหรียญบูชา วัสดุที่ใช้ อาทิ เนื้อทองคำ บริสุทธิ์ เงินบริสุทธิ์ โลหะผสมเนื้อดี ด้วยเทคนิคการหล่อ และการปั๊ม ออกแบบและปั๊มแบบโดยประติมากรของกรมศิลปากร

ผู้ที่สนใจติดต่อสอบถามรายละเอียดและสั่งจองได้ที่หน้ากรมศิลปากร ถนนหน้าพระธาตุ (สนามหลวง) ในวันที่ ๑-๗ กันยายน ๒๕๕๐ หรือติดต่อสอบถามรายละเอียดได้ที่เบอร์โทร. ๖๒๘-๕๐๓๘ ๒๘๒-๐๓๑๐ ๒๘๒-๐๒๑๕ ทุกวันเว้นวันหยุดราชการ

ซากกำแพงโบราณ สู่ตำนานสนามหลวง

เสาวลักษณ์ แซ่ลี
งานเผยแพร่เรียบเรียง

ภายใต้พื้นที่บริเวณท้องสนามหลวงที่เราเห็นกันอยู่ ในปัจจุบัน ได้ปรากฏซากกำแพงโบราณสถานสมัยรัตนโกสินทร์ขึ้น เมื่อกรุงเทพมหานคร มีโครงการขุดหลุมเพื่อวางท่อบำบัดน้ำเสียรอบบริเวณ เกาะรัตนโกสินทร์ ชั้นในเพื่อบำบัดน้ำเสียรวมเพื่อพัฒนา และป้องกันน้ำท่วม ซึ่งโครงการนี้อยู่ในความรับผิดชอบของสำนักการระบายน้ำกรุงเทพมหานคร

การขุดหลุมเพื่อทำการตรวจสอบพื้นที่ เพื่อหาแนววางท่อบำบัดน้ำเสีย ที่เริ่มตั้งแต่บริเวณกำแพงมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ข้ามฟากมายังกึ่งกลางสนามหลวง ตรงมาหน้าศาลฎีกาผ่านหน้าแม่ธรณีบีบมวยผมไปตามแนวถนนราชินีเลียบคลองหลอด โดยบริเวณนี้ได้ดำเนินการขุดไปแล้ว และยังมีส่วนที่ดำเนินการอยู่คือ บริเวณป้อมถนนหน้าพระลาน ถนนหน้าวัง และถนนท้ายวังระหว่างวังถึงวัดโพธิ์ ส่วนจุดที่ขุดพบซากโบราณสถานนั้นอยู่บริเวณหัวมุมถนนที่ตัดผ่านกึ่งกลางท้องสนามหลวง

จากการขุดพบครั้งนี้ นักโบราณคดี กรมศิลปากร ได้สันนิษฐานว่าแนวกำแพงโบราณนี้เป็นส่วนหนึ่งของแนวกำแพงวังหน้าซึ่งสร้างขึ้นในสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช สถาปนากรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานีเมื่อปี พ.ศ.๒๓๒๕ อย่างแน่นอน อีกทั้งยังมีการค้นพบโบราณวัตถุที่นิยมใช้อยู่ในสมัยนั้น เช่น กระเบื้องมุงหลังคาแบบใช้ตะขอ ภาชนะถ้วยชามของจีนแบบลายคราม เป็นต้น ทำให้ข้อสันนิษฐานมีความหนักแน่นมากยิ่งขึ้น

การค้นพบซากกำแพงนี้ทำให้เราน่าจะหันกลับมาคิดถึงความเป็นมาของท้องสนามหลวงในอดีตกัน เพราะนับตั้งแต่อดีต ท้องสนามหลวงแห่งนี้มีความเกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ไทยหลายพระองค์ ทั้งยังมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนานซึ่งคนรุ่นหลังควรได้รับรู้

“สนามหลวง” ได้รับการประกาศให้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานสำคัญของชาติ เมื่อวันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๒๐ ประวัติศาสตร์แรกสุด สนามหลวงเป็นทุ่งโล่งและมีอาณาเขตแค่ครึ่งหนึ่งของปัจจุบันเนื่องจากอีกครึ่งหนึ่งทางทิศเหนือเมื่อก่อนยังเป็นวังหน้าอยู่ ทุ่งนี้ได้ใช้เป็นที่ตั้งงานพระเมรุเผาศพเจ้านาย คนยุคก่อนจึงเรียก สนามหลวงว่า “ทุ่งพระเมรุ”

ในสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ก่อคันดินทำนาของหลวงขึ้นในบริเวณทุ่งพระเมรุนี้ด้วยมีพระราชประสงค์จะให้เลี้ยงลือไปนานาประเทศว่า เมืองไทยอุดมสมบูรณ์ด้วยธัญญาหาร จนกระทั่งมีนาใกล้พระบรมมหาราชวัง และเพื่อให้ทูตเวียดนามซึ่งเดินทางเข้ามาติดต่อเนื่อง ๆ นั้น ได้เห็นว่าเมืองไทยเอาใจใส่การสะสมเสบียงอาหารไว้เป็นกำลัง นับเป็นอุบายทางยุทธศาสตร์อย่างหนึ่ง และเมื่อมีงานพระเมรุจึงจะปรับพื้นที่คันนาให้เรียบเสมอกัน

ในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศเรียกนามท้องสนามนี้ว่า “ท้องสนามหลวง” แทนคำว่า “ทุ่งพระเมรุ” และโปรดให้กั้นบริเวณสำหรับการพระราช

พิธีพืชมงคลและพิธีพืชรุกษาศาสตร์มีกำแพงล้อมรอบบริเวณข้างในสร้างหอพระประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญสำหรับพิธี ได้แก่ พระคันธารราษฎร์ เป็นต้น มีพลับพลาสำหรับพระราชพิธี ๑ หลัง หอสสำหรับดักลมลงที่พลับพลา ๑ หลัง ข้างพลับพลา มีโรงละครสำหรับเล่นบวงสรวง ๑ หลัง ด้านเหนือมีพลับพลาน้อย สร้างบนกำแพงแก้วสำหรับประทับทอดพระเนตรการทำนาในท้องทุ่ง ๑ หลัง และมีนางข้าวงของหลวงอยู่ในบริเวณนั้นอีก ๑ หลัง การทำนาและพลับพลาทั้งหลายดังกล่าวคงอยู่มาจนถึงต้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ขยายอาณาเขตท้องสนามหลวงออกไปทางใต้สำหรับถวายพระเพลิงพระบรมศพพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศ์ชั้นสูงในพระราชวงศ์เรียกกันว่า “ทุ่งพระเมรุ” ในรัชกาลที่ ๑ ประกอบกับพลับพลาและสิ่งก่อสร้างทั้งหลายชำรุดทรุดโทรมลง จึงโปรดฯ ให้รื้อลงในคราวนั้น

สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สนามหลวงมีการแข่งม้าถวายทอดพระเนตรครั้งแรก มีสนามกอล์ฟ มีการจัดงานฉลองพระนคร ครบรอบ ๑๐๐ ปี มีละครสัตว์ของฝรั่งมาเล่นเสมอ เมื่อรัชกาลที่ ๕ เสด็จกลับจากประพาสยุโรป พ.ศ. ๒๔๔๐ มีโขนกลางแปลงรับเสด็จใหญ่โตขึ้นแปลงสนามหลวงเป็นฉากป่าจริง ๆ

หลังจากวังหน้าทิวศด พ.ศ. ๒๔๒๘ เขตวังหน้าได้ทรุดโทรมลง รัชกาลที่ ๕ จึงโปรดเกล้าฯ ให้รื้อป้อมปราการออก และมีการรื้อต่อไปอีกหลังจากเสด็จกลับจากยุโรป พ.ศ. ๒๔๔๐ เพื่อแต่งพระนครให้ทันสมัย โดยให้ช่างด้านตะวันออกทำถนนราชดำเนินใน และให้ท้องสนามหลวงขยายต่อขึ้นไปข้างเหนือ แล้วตกแต่งบริเวณนี้ให้เป็นรูปไข่อย่างปัจจุบัน พร้อมทั้งปลูกต้นมะขาม ๒ แถวโดยรอบ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๕

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ เมื่อทรงสถาปนากิจการเสือป่าและลูกเสือ ในระยะแรกได้ใช้สนามหลวงเป็นสถานที่สวนสนามและซ้อมรบของเสือป่า

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ เนื่องในโอกาสพิเศษมีพระราชพิธีฉลองพระนคร ครบรอบ ๑๕๐ ปี ได้ใช้ท้องสนามหลวงเป็นสถานที่บวงสรวงสังเวยสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราช มีการสวนสนามและพระราชทานธงชัยเฉลิมพลแก่เหล่าทหาร พระมหากษัตริย์เสด็จออกรับคำถวายพระพรชัยมงคลจากข้าราชการและประชาชน ณ ท้องสนามหลวงนี้

ในสมัยหลังๆ สนามหลวงเป็นที่สวนสนามบ้างจัดงานอื่นๆ บ้าง เมื่อไม่มีงานก็เงียบสงบ ในยุคปัจจุบันมีงานปีใหม่ งานสงกรานต์ การเปิดไฮด์ปาร์ก ซึ่งเริ่มในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม การเริ่มต้นประท้วง ฯลฯ เหล่านี้ได้ใช้สนามหลวงเป็นศูนย์กลางใหญ่ นับครั้งไม่ถ้วน และที่สำคัญเมื่อหลังพ.ศ. ๒๕๐๐ เริ่มมีการจัดตลาดนัดขึ้นโดยย้ายมาจากบริเวณวังสราญรมย์ มีคนนิยมกันมาก การจัดตลาดนัดมีถึงสิ้นปี พ.ศ. ๒๕๒๔ นับจากนั้นรัฐบาลได้ขอปรับปรุงสนามหลวงเพื่อจัดงานสมโภชพระนคร ๒๐๐ ปี ในปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้มีการย้ายตลาดนัดไปที่สวนจตุจักรแทน

เมื่อสนามหลวงมีความสำคัญมากดังข้างต้นนี้ โครงการขุดท่อระบายน้ำจึงต้องระงับไปชั่วคราวเพื่อรอการประชุมหารือของกรมศิลปากร ในการพิจารณาในที่ที่เหมาะสมขุดใหม่อีกครั้ง โดยให้เบี่ยงเบนไปจากแนวโบราณสถาน อย่างไรก็ตามนายประโชติ สังขณกิจ ผู้อำนวยการสำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร ยืนยันว่าหลักฐานโบราณคดีที่พบโดยบังเอิญครั้งนี้ จะไม่มีการขุดขึ้นมาเพื่อการศึกษาทางประวัติศาสตร์ในตอนนี้อย่างแน่นอน เพราะสนามหลวงในปัจจุบันถูกรื้อและเปลี่ยนแปลงตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ ซึ่งกรมศิลปากรคงจะไม่ขุดเปิดจุดเริ่มต้นซึ่งทำมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๑ เรื่อยมา แต่เราจะอนุรักษ์ไว้เท่านั้น ทว่าจะมีการจัดทำแผนที่หลักฐานให้เห็นชัดว่าตรงนี้คือกำแพงวังหน้า และถ้าหากขุดลงไปเรื่อยๆ คงไม่จบ ต้องขยายงานออกไปอีก ซึ่งทางกรมไม่มีกำลังจะทำได้ในขณะนี้ และยังคงส่งผลกระทบไปถึงการทำงานของกทม. ด้วย

โบราณคดีในเมือง... กระบวนการทัศน์ใหม่ของการอนุรักษ์

นิภา จันทมาลา
งานส่งเสริมประชาสัมพันธ์

ชมรมโบราณคดีและไทยศึกษามหาวิทยาลัยธรรม-
ศาสตร์ ได้จัดอภิปรายเรื่อง ประชาคมธรรมศาสตร์กับจิต
สำนึกด้านการอนุรักษ์ เมื่อวันที่ ๕ กรกฎาคม ๒๕๔๐ ณ
ตึกคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีผู้เข้า
ร่วมฟังการอภิปรายทั้งจากสื่อมวลชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
ของ นักศึกษาประมาณ ๑๐๐ คน

จุดประสงค์ของการจัดอภิปราย สืบเนื่องมาจาก
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ดำเนินการก่อสร้างตึกใหม่
๖๐ ปีของมหาวิทยาลัย ทั้งเฟส ๑,๒ เพื่อใช้เป็นอาคาร
อเนกประสงค์ได้ขุดพบหลักฐานทางโบราณคดีโดยเฉพาะ
เฟส ๒ ซึ่งอยู่ระหว่างการดำเนินงาน ปรากฏว่าเป็นแนว
กำแพงเมืองสมัยช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นแนวยาว
ไม่น้อยกว่า ๘๐ เมตร ป้อมปรางสาท เมืองต่างๆ และ
เศษภาชนะถ้วยชามอีกจำนวนหนึ่ง จึงเกิด ปัญหาและ
เสียงคัดค้านจากหลายองค์กร รวมทั้งเสียงจาก อาจารย์
นักศึกษาส่วนหนึ่งของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นั้นเอง
ว่าจะจัดการอย่างไรกับซากแนวกำแพงเมือง

ทำลายทิ้งหรืออนุรักษ์ไว้

ทำไมต้องอนุรักษ์

มันมีความสำคัญมากแค่ไหนกัน ถ้าเทียบกับตึก
ใหม่เอี่ยมที่เราจะได้อีก...

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นั้นตั้งอยู่บนพื้นที่พระ
ราชวังบวรสถานมงคลหรือวังหน้าคือบริเวณโรงละครแห่ง
ชาติ วิทยาลัยนาฏศิลป์ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระ
นคร และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งถือว่าอยู่ในบริเวณ
เกาะกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน ทางกฎหมายระบุว่า ห้ามก่อ

สร้างอาคารสูงเกินกว่า ๔ ชั้น ทางมหาวิทยาลัยธรรม-
ศาสตร์ จึงให้ออกแบบก่อสร้างอาคารถึกลงไปได้ดิน ๓
ชั้น รวมเป็น ๗ ชั้น โดยอ้างว่าเพื่อให้เพียงพอกับ
ประโยชน์ใช้สอย

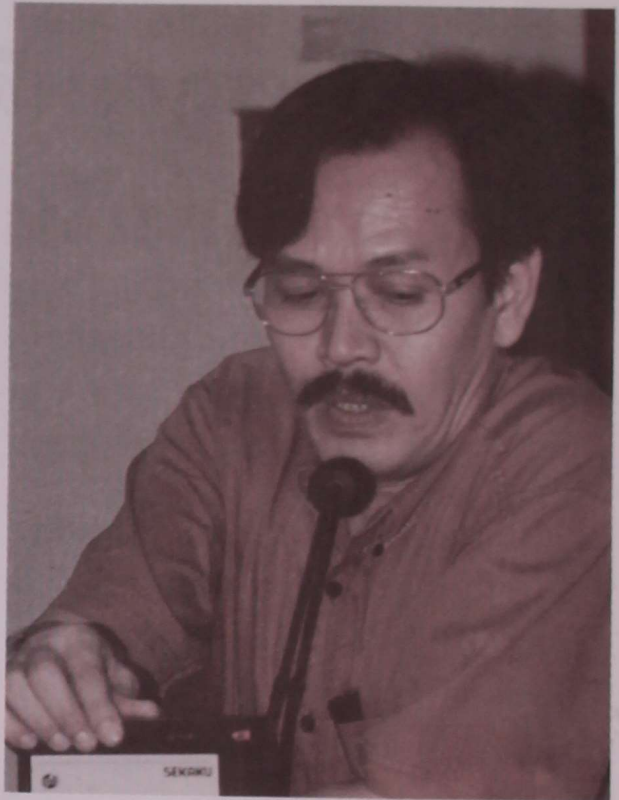
เพราะฉะนั้น การอภิปรายถึงประเด็นปัญหาดัง
กล่าวจึงเกิดขึ้นทั้ง ๒ หัวข้อ หัวข้อแรก เรื่อง โบราณคดี
ในเมือง...กระบวนการทัศน์ใหม่ของการอนุรักษ์ และหัวข้อ
ประชาคมธรรมศาสตร์กับจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์
วิทยากรผู้ร่วมอภิปรายประกอบด้วย รศ.ศรีศักร วัลลิโภดม
จากคณะโบราณคดีมหาวิทยาลัยศิลปากร อาจารย์ยงธนิศร์
พินิตเสถียร จากคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทค-
โนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง รศ.ประสงค์
เอี่ยมอนันต์ คณะกรรมการควบคุมการใช้พื้นที่ในเขต
โบราณสถาน กรมศิลปากร อาจารย์ปฐมฤกษ์ เกตุทัต
จากคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรม
ศาสตร์ และนางศิริพร นันดา เลขาธิการคณะกรรมการ
โครงการกรุงรัตนโกสินทร์

อาจารย์ปฐมฤกษ์ เกิดที่ในฐานะเจ้าของพื้นที่และเป็นผู้ที่ศึกษารวบรวมหลักฐานทางโบราณคดีต่างๆ มาตลอด ได้กล่าวถึงโครงการก่อสร้างศึก ๖๐ ปี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ว่าโครงการนี้ ไม่ได้มีการวางแผนเกี่ยวกับงานโบราณคดีมาก่อน และการออกแบบโครงการทั้งเฟส ๑ และเฟส ๒ ก็ออกแบบกันมาก่อนตั้งแต่ปี ๒๕๓๖ พอรู้ว่าเป็นพื้นที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับทางโบราณคดีจึงได้แทรกงานโบราณคดีเข้าไป แต่การทำงานไม่ค่อยเต็มที่เพราะมีปัญหาเรื่องงบประมาณ และขาดการประชาสัมพันธ์ต่อสาธารณชน

“มหาวิทยาลัยน่าจะทำโครงการแล้วเสนอโครงการให้องค์กรที่รับผิดชอบไม่ว่าจะเป็นกรมโยธาธิการ คณะกรรมการกรุงรัตนโกสินทร์ กรมศิลปากร จากนั้นก็พิจารณาศึกษาผลกระทบเปรียบเทียบ จึงตัดสินใจทำอย่างไรกับโครงการ ถ้าจะยุติโครงการและจะให้ใครเป็นผู้ชดเชยก็ต้องว่ากันไป หรือหากปรับโครงการต้องเก็บข้อมูลทุกอย่าง ต่อไปก็หาผู้รับเหมาได้ เพราะเก็บข้อมูลหลักฐานทางโบราณคดีและจะสร้างอะไรก็สร้างได้ เมื่อก่อสร้างแล้วจึงว่าถึงการเก็บอนุรักษ์กันต่อไป”

ส่วนด้าน รศ.ศรีศักร วัลลิโภดม กล่าวถึงปัญหาที่เกิดขึ้นของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ว่ามันเป็นภาพพ้องที่แสดงให้เห็นถึงความล้มเหลวและเป็นการทำลายชุมชนอย่างสิ้นเชิง การทำงานของคณะกรรมการกรุงรัตนโกสินทร์ กรมศิลปากร ในการทำงานด้านอนุรักษ์ไม่มีนโยบายว่าจะทำอย่างไรกับหลักฐานทางโบราณคดีและทางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก็ขาดจิตสำนึกในด้านนี้จากนั้นอาจารย์ศรีศักร ได้กล่าวแสดงความคิดเห็นว่า

“ผมรู้สึกเป็นห่วงการอนุรักษ์ที่ไม่ถูกจุด ไม่มีความเหมาะสมโดยเฉพาะการอนุรักษ์โบราณสถานในเขตเมือง มิฉะนั้นจะเป็นการทำลายชุมชนอย่างสิ้นเชิง การอนุรักษ์จะต้องคำนึงถึงปัจจัยพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนก่อน และต้องคำนึงถึงส่วนที่เป็นนามธรรมด้วย การพัฒนาเมืองหรือการอนุรักษ์เมือง ควรเริ่มต้นด้วยการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์เมืองให้ได้เสียก่อน จึงจะสามารถพัฒนาไปถึงจุดอื่นๆ ต้องทำให้คนในชุมชนได้รู้ประวัติความเป็นมาของชุมชนว่ามีอดีตที่น่าสนใจ

อย่างไร เช่น บริเวณท้องสนามหลวง คลองคูเมืองเดิม ควรจัดทำเป็นโมเดล (MODEL) ประชาสัมพันธ์ให้ทราบ เพราะนอกจากจะได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านในการทำงานของเจ้าหน้าที่แล้ว ยังเป็นการปลูกจิตสำนึกให้เขาเกิดความรัก ช่วยกันรักษาและหวงแหนมรดกของชาติ และควรทำในต่างจังหวัดด้วย”

รศ.ประสงค์ เอี่ยมอนันต์ หนึ่งในคณะกรรมการควบคุมการใช้พื้นที่ในเขตโบราณสถาน กรมศิลปากร กล่าวว่า การอนุรักษ์กับการพัฒนานั้นจำเป็นต้องทำควบคู่กันไปพื้นที่ใดเห็นว่าควรอนุรักษ์ต้องไว้ส่วนหนึ่ง และพัฒนาไปส่วนหนึ่ง พื้นที่ที่เห็นว่ามีค่าสำคัญทางประวัติศาสตร์ควรให้มีการพัฒนาน้อย เรียกว่า การพัฒนาเชิงอนุรักษ์ หากพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์น้อย ก็พัฒนามาก เรียกว่า การพัฒนาเชิงเศรษฐกิจ การอนุรักษ์ที่ให้เกิดประโยชน์เหมาะสมที่สุด คือการรักษาของให้คงสภาพเดิมมากที่สุด เมื่อยังไม่พร้อมก็ควรปิดหลักฐานทางโบราณคดีไว้ก่อน เมื่อพร้อมแล้วค่อยศึกษากันต่อกันต่อไป ส่วนข้อเสนอแนะบริเวณเกาะกรุงรัตนโกสินทร์

๑. การก่อสร้างถนนใหม่หรือขยายนั้น ควรไปก่อสร้างให้พ้นจากเขตเมืองโบราณ (เกาะกรุงรัตนโกสินทร์)

๒. ควรลดบริเวณความหนาแน่นของประชากรบริเวณรอบเกาะกรุงรัตนโกสินทร์ เพื่อป้องกันความเสียหาย เช่น การจัดหาที่จอดรถสำหรับนักท่องเที่ยว การจัดระบบการจราจร เป็นต้น

๓. หากเป็นไปได้ ควรย้ายหน่วยราชการออกไปตั้งบริเวณชานเมือง

๔. ขอความร่วมมือจากชุมชน ประชาชนทั่วไป ประชาสัมพันธ์และพยายามปลูกจิตสำนึกให้รักและหวงแหนประวัติศาสตร์ของชุมชน

ส่วนกรณีปัญหามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อาจารย์ประสงค์ เอี่ยมอนันต์ ในฐานะผู้แทนจากกรมศิลปากรกล่าวว่า “สำหรับเฟส ๒ กรมศิลปากรได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับสำนักโบราณคดีเข้ามาช่วยชุดค้นเก็บหลักฐานทางโบราณคดี มีการปรับแบบ ปรับพื้นที่อาคารและชะลอการก่อสร้าง และให้สถาปนิกทั้งจากกรมศิลปากร บริษัทผู้รับเหมามาเจรจาประชุมร่วมกันเพื่อหาข้อสรุป โดยการปรับแบบให้เน้นความสำคัญกับหลักฐานโบราณคดีเป็นหลัก”

ส่วนทางด้านอาจารย์ชงนิศ พิมลเสถียร จากคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง กล่าวถึงอาชีพสถาปนิกในปัจจุบันว่าเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสโลกและความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี หรือปัจจัยอื่นหลายประการ อาทิ ขาดการปลูกฝังการสร้างจิตสำนึกถึงความสำคัญทางประวัติศาสตร์จากบรรพบุรุษ การรักษาปฏิสังขมความ

สัมพันธ์ระหว่างกันขาดหายไปตามยุคสมัย ไม่เข้าใจถึงวัฒนธรรมเมืองที่มีอยู่หลากหลาย ฯลฯ ส่วนข้อเสนอแนะของอาจารย์ให้หน่วยงานภาครัฐเป็นองค์กรสำคัญประสานความร่วมมือ ควรเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม มีส่วนร่วมในการทำงานของชุมชนร่วมกับรัฐมากขึ้น การจัดให้มีกิจกรรมร่วมกันระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อให้เกิดความสามัคคี เช่น ลานคนเมือง เป็นต้น และการออกกฎหมายดูแลพื้นที่การอนุรักษ์ จะต้องมีความรัดกุมรอบคอบ ยุติธรรมสำหรับทุกฝ่าย

สุดท้ายเลขาธิการคณะกรรมการกรุงรัตนโกสินทร์ นางศิริพร นันตากล่าวว่า โครงการนี้จะต้องคำนึงอย่างมาก เพราะเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมากต่อระดับประเทศชาติ รัฐต้องให้ความสำคัญทางคณะกรรมการฯ จะประชุมเพื่อพิจารณาอย่างรอบคอบอีกครั้ง และจะเชิญผู้บริหารของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรมศิลปากร เข้าร่วมด้วยเพื่อป้องกันผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อไป

การอภิปรายในครั้งนี้ ถึงแม้ว่าจะยังไม่ได้ข้อสรุปที่แน่นอน แต่ก็เป็นการปลูกจิตสำนึกเรียกร้อง ให้หลายฝ่ายออกมาแสดงความคิดเห็น ปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมของชาติไว้ และเรียกร้องให้มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีสำนึกที่ดีว่าควรจะทำลายซากอิฐทิ้ง เพื่อแลกกับตึกใหม่หรือควรอนุรักษ์ไว้เพื่อเป็นเกียรติประวัติของประเทศชาติ ดังกระแสพระราชดำรัสของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ว่า “อิฐเก่าๆ เพียงแผ่นเดียวก็มีค่าควรจะช่วยกันรักษาไว้ ถ้าเราขาดสุโขทัย อุรุธยา และกรุงเทพฯ แล้วประเทศไทยก็ไม่มีความหมาย” (๒๕๐๕)

เครื่องมือเหล็ก ที่ใช้กับปราสาทหิน

สามารถ ทรัพย์เย็น

หัวหน้าพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พิมาย

เมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๕๓๒ ผู้เขียนเป็นหัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์ พิมาย อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ สังกัดกองโบราณคดี กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการมีรายการโทรทัศน์ของญี่ปุ่นรายการหนึ่งมาขอทราบรายละเอียดและสัมภาษณ์ผู้เขียน ด้วยการถ่าย V.D.O เกี่ยวกับเหล็กดัดปลิง ซึ่งใช้เพื่อการเกาะยึดก้อนศิลาที่วางเรียงก่อซ้อนขึ้นไปจนเป็นรูปร่างทรวดทรงปราสาท ตรงส่วนที่ก้อนศิลายื่นล้ำแนวตั้งหรือแนวดิ่ง นายช่างผู้ชาญฉลาดแต่โบราณกาล ก็จะใช้เหล็กดัดปลิง รูปร่างเหมือนตัว I หรือไม้เอกไทย มีขีดหัว ขีดท้าย (ภาพที่ ๑) วางระหว่างศิลาก่อนในและก้อนที่เหลื่อมล้ำแนวดิ่งออกมาโดยเขาจะศิลาให้เป็นแบบหรือแบบพิมพ์ ที่มีขนาดใหญ่กว่าเหล็กดัดปลิงเล็กน้อย ทั้งนี้เนื่องจากเป็นที่ทราบกันดีว่าเหล็กนั้นแม้จะเป็นโลหะที่มีความแข็ง และเหนียว แต่มักจะเป็นสนิม ทำให้ผู้ฝังหรือเชื่อมสภาพได้ง่าย ดังนั้นจึงหาวิธีป้องกันเครื่องมือเหล็ก หรือเหล็ก ดัดปลิงมิให้เป็นสนิมได้ง่าย ด้วยการใช้ตะกั่วหลอมละลายแล้วนำมาเททับเหล็กดัดปลิง ที่มีการเตรียมการไว้ล่วงหน้าด้วยการเขาเซาะแท่งศิลาระหว่างก้อนต่อกันให้เป็นแบบหรือแบบพิมพ์ดังที่ได้กล่าวไว้ เหล็กดัดปลิงก็จะถูกตะกั่วเคลือบโดยไม่เป็นสนิม ทำให้มีอายุการใช้งาน นานมากยิ่งขึ้น (ภาพที่ ๒) เหล็กดัดปลิงที่ใช้งานในลักษณะนี้ จะมีขนาดยาว ประมาณตั้งแต่ ๒๐-๖๐ ซม.

นอกจากนี้ ทับหลัง ซึ่งวางทับอยู่เหนือกรอบวงกบประตู โดยมีเสาประดับกรอบประตูหรือเสาอิงประตูค้ำยัน

ไว้ส่วนหนึ่งแล้วก็ตาม แต่เพื่อความมั่นคง และป้องกันมิให้ปลิงคว่ำหลุดหล่นจากตำแหน่งเดิมได้ นายช่างก็ใช้เหล็กดัดปลิงเกาะเกี่ยวทับหลังตรงด้านในไว้กับก้อนศิลา ซึ่งอยู่ข้างในด้านหลังไว้อีกชั้นหนึ่ง (ภาพที่ ๓) เหล็กดัดปลิงที่ใช้งานลักษณะนี้ ขนาดประมาณ ๑๒-๑๕ ซม. ไม่เคยพบขนาดที่ยาวกว่านี้เลย

ด้วยความช่างพูดช่างคุยประเภทอยากแสดงออก SHOW OFF หรือประเภทบ้าไมโครโฟน บ้ากล้องอะไรทำนองนั้น ผู้เขียนก็พาคณะถ่ายทำรายการ T.V. ของญี่ปุ่นไปชี้ดูทุกซอกทุกมุม ของปราสาทพนมรุ้งที่มีรอยเป็นรูปเท้าหรือแบบพิมพ์ปรากฏอยู่ หรือแม้กระทั่งปีนขึ้นไปบนโคปุระหรือซุ้มประตู ด้านทิศตะวันออก ชั้นในของปราสาทเมืองต่ำ อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งผู้เขียนดูแลรับผิดชอบ คือเป็นหัวหน้าโครงการบูรณะโบราณสถานปราสาทเมืองต่ำอีกตำแหน่งหนึ่ง ช่างกล้องและผู้ดำเนินรายการก็ส่งภาษาลังเลแล้วก็นั่งทักท้วงไว้จนแล้วเสร็จ จากนั้นก็มีการมอบรางวัลให้กับตัวประกอบ คือผู้เขียนเป็นเสื้อยืดสีฟ้าปนน้ำทะเล และนาฬิกาแขวนประเภทควอร์ท ๑ เรือน ซึ่งก็ใช้อยู่เป็นเวลานานมากจนเสื้อขาดและนาฬิกาตาย เมื่อประมาณปีที่แล้ว

กาลเวลาล่วงเลยผ่านไปจนผู้เขียนลืม จวบจนมีญาติสนิทมิตรสหาย ตลอดจนผู้คุ้นเคย เล่าให้ผู้เขียนฟังว่า เจอผู้เขียนในรายการ T.V. ที่ญี่ปุ่น ประเภทเกมส์โชว์ ทายปัญหา รับรางวัลอะไรทำนองนั้น ผู้ดำเนินรายการจะฉายภาพเครื่องมือเหล็กเฉพาะรูปดัดปลิง วางเดี่ยวๆ โดดๆ

บนสนามหญ้าแล้วให้ผู้เข้าร่วมรายการทายว่าเครื่องมือ
เหล็กตัวปลิง ใ้กับสิ่งก่อสร้างประเภทใด โดยมีคำตอบ
ที่ถูกเพียง ๑ ข้อ คือ

ก.วังหรือคฤหาสน์ขุนนาง (CASTLE)

ข.พระราชวัง (PALACE)

ค.ปราสาทหิน (PRASAT OR STONE
SANCTUARY)

ปรากฏว่าผู้เข้าร่วมรายการชาวญี่ปุ่น ตอบผิดหมด
ไม่มีผู้ใดตอบว่า ข้อ ค. ใ้กับปราสาทหินเลย

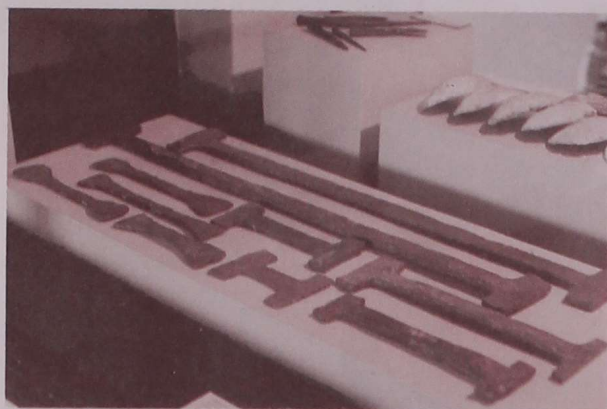
ทั้งนี้ก็เฉกเช่นเดียวกับประชาชนคนไทยส่วน
ใหญ่ ที่ต่างก็เข้าใจผิดคิดว่า ปราสาทหินเป็นสิ่งก่อสร้าง
ในยุคสมัยที่ยังไม่มีเครื่องมือเหล็ก ต่อจากนั้นรายการ T.V.
ญี่ปุ่นก็ฉายภาพ V.D.O. เฉลยเป็นรูปผู้เขียนกำลังชี้ไข้ไข้เบ้
ตรงรอยรูปแบหรือแบบพิมพ์เหล็กตัวปลิง และเฉพาะเหล็ก
ตัวปลิง ซึ่งก่อนหน้านี้เก็บรักษาไว้ในคลังด้านหลัง
ปราสาทพนมรุ้ง ดังนั้น (ภาพ) ผู้เขียนจึงได้ไปออกรายการ
T.V. ที่ญี่ปุ่น

เดือนธันวาคม ๒๕๓๘ ผู้เขียนย้ายไปทำงานที่
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พิมาย อำเภอพิมาย จังหวัด
นครราชสีมา ซึ่งรวบรวมชิ้นส่วนสิ่งก่อสร้างต่างๆ ของ
ปราสาทหินไว้มากที่สุด เดินผ่านไปผ่านมาจึงเริ่มสังเกต
เห็นว่าเสาประดับกรอบประตูหรือเสาอิงประตู ซึ่งมีหน้าที่
แบกรับน้ำหนัก และค้ำยันทับหลังไว้อีกชั้นหนึ่งนั้น นายช่าง
แต่โบราณกาล มิได้วางติดตั้งไว้เฉยๆ แท้ที่จริงได้มีการ
คิดเตรียมการให้สิ่งก่อสร้าง คือปราสาทศาสนสถานมี
ความมั่นคงแข็งแรงให้จรัสยังยืนตราบนานแสนนาน ด้วย
การใช้แท่งหินแท่งยาวแท่งเดียวตลอด แกะสลักกลดลาย
ซึ่งมีความผิดแผกแตกต่างกันออกไป จนนักโบราณคดี
สามารถใช้งานศิลปกรรมที่แตกต่างกันเป็นเครื่องกำหนด
อายุได้ นักโบราณคดีที่ศึกษางานศิลปกรรมขอมหรือเขมร
ใช้ลวดลายที่ปรากฏตามหรือบนส่วนต่างๆ ของสถาปัตยกรรม
คือปราสาทหิน บอกอายุสมัยในหนึ่งศตวรรษได้ว่ามี
อายุอยู่ในช่วงต้นพุทธศตวรรษ กลางพุทธศตวรรษ ปลาย
พุทธศตวรรษ สิ่งก่อสร้างส่วนสำคัญชิ้นนี้ คือเสาประดับ
กรอบประตูหรือเสาอิงประตู ความชาญฉลาดของ
บรรพชนแต่อดีตกาลของเราที่จะยกนำมาแสดงให้ปรากฏ

ก็คือด้านบนหรือด้านตัดของเสาประดับกรอบประตู
หรือเสาอิงประตู นายช่างได้เจาะสกัดศิลาให้เป็นรูปวง
แหวน มีรูสำหรับใส่แกนหรือเดือย แล้วจึงนำห่วงรูปวง
แหวน ทำจากเหล็ก คล้ายๆ กรอบแว่นขยายที่มีด้ามสวม
ลงไป โดยเอาด้านที่เป็นด้ามสอดเข้าไปด้านใน เพื่อให้
น้ำหนักของก้อนศิลาด้านบนกดทับไว้อีกทีหนึ่ง (ภาพที่
๔)

และนี่คือเหตุผลที่ผู้เขียนมักจะกล่าวตามสถานที่
และโอกาสต่างๆ อยู่โดยเสมอว่า ท่านทั้งหลายหรือหาก
ท่านผู้อ่านประสงค์จะไปชมความยิ่งใหญ่ของปราสาท
พิมาย ควรที่จะเข้าชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพิมาย ก่อน

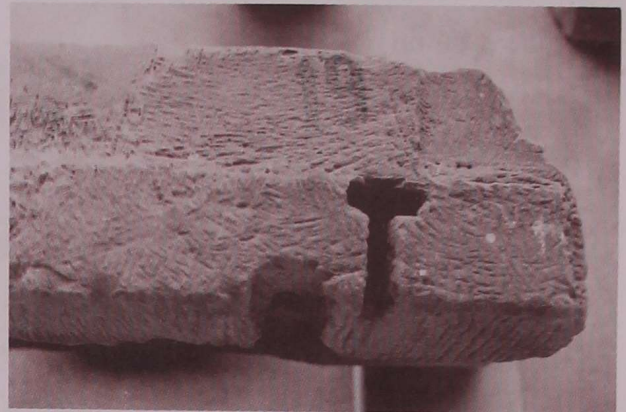
เครื่องมือเหล็กที่ใ้กับปราสาทหิน

ภาพที่ ๑
เหล็กตัวปลิง

ภาพที่ ๒
เหล็กตัวปลิงที่ไ้ตะกั่วเคลือบไม่ให้เป็นสนิม

ภาพที่ ๓
ทับหลังที่เซาะสกัดให้เป็นเบ้าเพื่อใส่หลักตัวปลิง

ภาพที่ ๔
ด้านบนของเสาประดับกรอบประตูที่ใช้เครื่องมือเหล็กยึดไว้

พระมหาชนก

เสาวลักษณ์ แซ่ลี
งานเผยแพร่ เรียบเรียง

พระมหาชนก หนึ่งในบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชอันทรงคุณค่ายิ่ง แสดงถึงพระอัจฉริยภาพทางภาษาไทย วรรณศิลป์ และ วิจิตรศิลป์ เนื้อหามีแนวความสำคัญมุ่งสอนให้ยังระลึกถึงความเพียร วิริยะ อุตสาหะ เป็นแบบอย่างที่ดีและเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ทุกคน

เหตุที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงสนพระทัยเรื่องพระมหาชนกจนกระทั่งเกิดเป็นบทพระราชนิพนธ์ สืบเนื่องจากพระองค์ทรงสดับพระธรรมเทศนาของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (วิน ชุมมสาโรมหาเถร) วัดราชผาติการาม เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๐ เรื่องพระมหาชนก เสด็จทอดพระเนตรพระราชอุทยานในกรุงมณฑล หลังจากนั้นพระองค์จึงทรงค้นเรื่องพระมหาชนกในพระไตรปิฎก ตั้งแต่ต้นเรื่อง และทรงแปลเป็นภาษาอังกฤษตรงจากมหาชนกชาดก แต่ได้ทรงดัดแปลงบ้างเล็กน้อย เพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น ซึ่งทรงใช้ระยะเวลาถึง ๑๐ ปีจึงเสร็จสมบูรณ์ เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๓๐ จากนั้นทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์ในโอกาสเฉลิมฉลองปีกาญจนาภิเษกเพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิตของพสกนิกรชาวไทยของพระองค์

เนื้อเรื่องย่อของเรื่องนี้มีอยู่ว่า

พระเจ้านักพรตแห่งกรุงมณฑล มีพระราชโอรสสองพระองค์ พระนามว่า พระอริยฐานก ได้รับพระราชทานตำแหน่งอุปราช และพระโปลชนกตำแหน่งเสนาบดี ต่อมาพระเจ้านักพรตสวรรคต พระอริยฐานกขึ้นครองราชสมบัติและทรงตั้งพระโปลชนกเป็นอุปราช มหาอำมาตย์ผู้ใกล้ชิดพระอริยฐานกกราบทูลยุยงกล่าวหาว่าพระโปลชนกพระอนุชาคิดการทรยศ พระโปลชนกจึงถูกจองจำควบคุมไว้ในคุกหาสน์ใกล้พระราชวัง พระโปลชนกเอ่ยคำอธิษฐานให้ทรงหลุดพ้นจากเครื่องจองจำเพราะมิได้เป็นเช่นคำกล่าวหา คำอธิษฐานบรรลุผล จึงเสด็จหนีไปตั้งมั่นอยู่ที่เมืองชายแดนแห่งหนึ่ง เมื่อได้รวบรวมผู้จงรักภักดีได้มากพอแล้ว จึงทรงยกทัพมาประชิดเมืองมณฑล และได้สังหารพระอริยฐานกสิ้นพระชนม์

พระมเหสีของพระอริยฐานกเสด็จหนีราชภัยทั้งที่กำลังทรงครรภ์ ด้วยการปลอมพระองค์เป็นชาวบ้าน พระอินทร์ทรงทราบว่ามีพระโอรสในครรภ์ของพระมเหสีเป็นผู้มีบุญบารมีมาเกิด จึงปลอมพระองค์เป็นชายชรามาช่วยนางไว้ พระมเหสีอริยฐานกได้พบกับพราหมณ์ที่ศำปาโมกข์ เมื่อพราหมณ์ที่ศำปาโมกข์ทราบความสิ้นแล้วเพื่อ

มิให้เกิดภัยอันตรายแก่พระมเหสีและพระกุมารในครรภ์ จึงแสดงให้คนทั่วไปเห็นว่าพระมเหสีเป็นน้องสาวที่พลัดพรากจากกันไปแล้วเพิ่งมาพบกัน จวบจนพระมเหสีประสูติพระโอรส พระมารดาขนานพระนามว่า มหาชนกกุมาร เมื่อพระโอรสเจริญวัย มีพระกำลังมาก ไม่กลัวเกรงผู้ใด พระมหาชนกทรงสดับถึงชาติกำเนิดของพระองค์ว่าเป็นบุตรหญิงหม้าย จึงทูลถามพระมารดาอยู่หลายครั้งจนพระมเหสีไม่อาจปิดบังได้ จึงตรัสบอกความจริงทุกประการ พระมหาชนกรับทูลลาพระมารดาไปทวงสมบัติของพระบิดาที่เมืองมิลิลาโดยทางเรือ แต่ขณะอยู่ในท้องทะเลเรือประสบลมพายุจนเรือแตก พระมหาชนกมีพระสติมั่นคง ทรงเตรียมพระองค์และกำหนดทิศทางที่จะไปยังเมืองมิลิลาไว้อย่างแม่นยำ ระหว่างที่ทรงเพียรแหวกว่ายอยู่ในกลางมหาสมุทรได้ ๗ วัน ถึงวันอุโบสถ ทรงสมาทานอุโบสถศีล ด้วยพระบุญญาบารมีอันสั่งสมไว้แต่ชาติปางก่อน ประกอบกับพระปรีชาสามารถ นางมณีเมขลาได้ช่วยพระมหาชนกขึ้นจากมหาสมุทรเชิญไปในพระราชอุทยานเมืองมิลิลา ขณะนั้นพระโปลชนกอาพาธหนัก ก่อนสิ้นพระชนม์ได้ทรงมีคำสั่งปริศนาสำหรับผู้ที่มาเป็นกษัตริย์สืบต่อไป พระมหาชนกได้เสวยราชสมบัติเมืองมิลิลาโดยไม่เสียเลือดเนื้อ เพราะในเมืองมิลิลาเสวยราชรถไปเกยและทรงแก้ปริศนาได้ทุกข้อ

พระมหาชนกเสด็จทอดพระเนตรพระราชอุทยานในกรุงมิลิลา ที่ทางเข้าสวนหลวงมีมะม่วง ๒ ต้น มีผลต้นหนึ่ง อีกต้นหนึ่งไม่มีผล ทรงลึ้มรสมะม่วงรสโอชาแล้ว

เสด็จเยี่ยมอุทยาน เมื่อเสด็จกลับออกจากสวนหลวงทอดพระเนตรเห็นมะม่วงที่มีผล รสดี ถูกข้าราชการบริพารตั้งทั้งจนโคนลง ส่วนอีกต้นยังคงตั้งตระหง่านอยู่เช่นเดิม จึงทรงตระหนักว่าสิ่งใดดีมีคุณภาพจะเป็นเป้าหมายแห่งการข้อยแย้ง และเป็นอันตรายท่ามกลางผู้ที่ขาดปัญญา จอมะม่วงที่มีผลนั้น กาลต่อมาได้ทรงสร้างสถาบันการศึกษาพระราชทานนามว่า “ปุทะเลยมหาวิทยาลัย” เพื่อให้ชนทั้งหลายผู้ขาดปัญญาได้ศึกษาหาความรู้ และเกิดปัญญาอันเป็นเครื่องนำทางไปสู่ความสำเร็จในการดำรงชีวิตที่ดีงาม

กรมศิลปากร ตระหนักถึงคุณค่าอันจะได้จากบทพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกนี้ จึงได้อัญเชิญมาสร้างเป็นละครที่ประกอบไปด้วยสาระ ความรู้ ความบันเทิง และสอดแทรกคติธรรมสำหรับการดำเนินชีวิตของปวงชนซึ่งขณะนี้ได้เสร็จเรียบร้อยแล้ว โดยมีอาจารย์เสรี หวังในธรรม ศิลปินแห่งชาติของกรมศิลปากรเป็นผู้เขียนบทและกำกับการแสดง เพื่อให้ได้ผลงานที่สมบูรณ์ที่สุด อาทิ ฉาก การแต่งกาย ฯลฯ โดยจัดแสดงครั้งแรกในวันข้าราชการพลเรือน เมื่อวันที่ ๑ เมษายน ๒๕๕๐

เกี่ยวกับการจัดการแสดงเรื่องพระมหาชนกนี้ อาจารย์เสรีได้กล่าวว่า

“พระมหาชนก เป็นเรื่องแรกที่อัญเชิญมาจัดสร้างเป็นละคร ตลอดระยะเวลาแห่งการครองราชสมบัติปีที่ ๕๐ ของพระองค์ท่าน ผมรู้สึกกลัว เพราะพระองค์ท่านทรงเขียนไว้อย่างลึกซึ้งละเอียดอ่อน ต้องอ่านบท ๕-๖

ครั้ง ทุกคำพูด ๕๐ เปอร์เซนต์มาจากพระราชนิพนธ์ของ พระองค์ท่าน ละครพระมหาชนกนี้อยากให้ประชาชน นักเรียน นักศึกษาเข้าชม เพราะนอกจากจะได้ทำบุญโดย เสด็จพระราชกุศลแล้ว ยังได้รับคติธรรมมุ่งสอนให้เป็นคนใจกล้า คือ กล้าคิด กล้าทำงานด้วยความวิริยะอุตสาหะ อย่างพระมหาชนกจึงจะสำเร็จ ใจถึง คือ ให้ฝ่าฟันอุปสรรคทั้งหลายทั้งปวงอย่าย่อท้อสิ้นหวัง แล้วจะนำไปสู่ความสำเร็จในที่สุดได้ ใจเย็น ให้ใคร่ตรองเรื่องราวอย่างผู้มีสติ รอบคอบ แล้วจะทำให้ค้นพบกับปัญญาได้”

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้พระราชทาน พระบรมราชานุญาตให้กรมศิลปากรอัญเชิญบทพระราช นิพนธ์มาจัดแสดงละคร เพื่อหารายได้สนับสนุนการปฏิรูป การศึกษาที่ได้กำหนดหลักการปฏิรูปในภาพรวมของการ จัดการศึกษาของสถานศึกษาในสังกัด โดยมีการรับ นักเรียนเพิ่มขึ้นตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา และนักเรียนยากจนด้อยโอกาส เร่งปรับปรุงหลักสูตร ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน เพื่อให้การดำเนินการ ได้ประโยชน์สูงสุดของการเรียนการสอน ด้านวิธีการเรียน การสอน สถานที่ อุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอน และ บุคลากร จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องจัดหางบประมาณมา สนับสนุน นอกเหนือจากงบประมาณที่ได้รับจัดสรรจาก ภาคราชการ โดยการจัดแสดงละครพระมหาชนกนี้จะทำ การแสดง ณ โรงละครแห่งชาติ ก่อนที่จะทำการปิดเพื่อซ่อม บูรณะครั้งใหญ่เป็นเวลานานกว่า ๒ ปี

ละครเรื่องพระมหาชนกจัดแสดงเป็นรอบแรก ใน วันที่ ๕ กรกฎาคม ๒๕๔๐ เวลา ๑๐.๐๐ น. และทาง กรมศิลปากรยังได้รับพระกรุณาธิคุณจากสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอฯ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าโสมสวลี พระวร ราชทินนดามาดูและหม่อมเจ้าหญิงสิริวัณวรีมหิดลเสด็จ ทอดพระเนตร และได้รับความสนใจจากประชาชนทั่วไป อย่างมาก โดยเฉพาะสถานศึกษานับร้อยแห่งได้นำนักเรียน นักศึกษามาชมเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้ สถานศึกษาต่างๆ ในกรุงเทพมหานครและประชาชนทั่วไป ได้มีโอกาสชมละครอันทรงคุณค่านี้โดยทั่วกัน กรมศิลป- ากร จึงขยายเวลาจัดแสดงละครพระมหาชนกต่อไปจน ถึงวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๔๐

นอกจากนี้ กรมศิลปากร ยังมีโครงการจัดแสดง ละครพระมหาชนกสัญจรทั่วประเทศ หลังจากเสร็จสิ้น กำหนดเวลาแสดงที่โรงละครแห่งชาติแล้วโดยใช้สถาน ศึกษาของวิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากรทั้ง ๑๒ แห่ง ทั่วประเทศเป็นเวทีจัดแสดง ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้สถาน- ศึกษาในส่วนภูมิภาคได้ชื่นชมละครเรื่องนี้โดยทั่วกัน อีก ทั้งยังมีโครงการที่จะบันทึกเทปวีดิทัศน์มอแบกสถาน- ศึกษาทั่วประเทศเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชน นักเรียน นักศึกษา เยาวชนในต่างจังหวัดชมละครพระมหาชนก อย่างทั่วถึง

พระคทาจอมพล

เนื่องในพระวโรกาสที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงได้รับพระราชทานพระยศทหาร เป็นจอมพลหญิง จอมพลเรือหญิง จอมพลอากาศหญิง พระองค์แรกของราชอาณาจักรไทย เมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๓๕ ทางกองบัญชาการทหารสูงสุด โดย พลเอก มงคล อัมพรพิสิฏฐ์ ผู้บัญชาการทหารสูงสุด ได้ พิจารณาร่วมกันกับ กองทัพบก กองทัพเรือ และกองทัพอากาศ เห็นเป็นการสมควรที่จะ จัดสร้างพระคทาจอมพล ในนามของกองทัพไทย เพื่อทูลเกล้าฯ ถวาย เนื่องในพระวโรกาสที่ทรงได้รับพระยศดังกล่าว โดยจะทูลเกล้าฯ ถวายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อทรงพระราชทานแด่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ซึ่งเป็นไปตามพระราชประเพณี

พระคทาองค์นี้มีลักษณะและความหมายดังต่อไปนี้
รูปทรง ค้ำพระคทาเป็นทรงกระบอกกลมกลวง ตรงส่วนกลางของค้ำป่องเล็กน้อย ส่วนบนและส่วนล่างของค้ำเรียวเล็กน้อย ส่วนล่างของค้ำจะเรียวเล็กกว่าส่วนบน ส่วนกว้างสุดของค้ำ ประมาณ ๓.๕ เซนติเมตร ตรงส่วนกลางของค้ำด้านหน้าสลักคุณเป็นพระนามาภิไธยย่อ สก. อยู่ภายใต้พระมหาพิชัยมงกุฏ พร้อมจารึกพระนาม และวันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๓๕ อันเป็นวันที่ได้รับพระราชทานยศจอมพลหญิง เหตุที่ใช้พระมหาพิชัยมงกุฏ เพราะทรงเป็นสมเด็จพระบรมราชินี ที่ดำรงพระราช

อิสริยยศ คู่พระบารมีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อยู่ยาวนานที่สุด ทรงดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในคราวเสด็จออกทรงผนวช และทรงเป็นพระบรมราชินี ที่ทรงบำเพ็ญราชภารกิจน้อยใหญ่เพื่อปวงชนชาวไทยอย่างอเนกอนันต์ ยากที่จะมีสมเด็จพระบรมราชินีหรืออัครมเหสีพระองค์ใดเสมอเหมือน จึงขานพระนามว่า สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ด้านตรงข้ามพระนามาภิไธยย่อ ในแนวต่ำกว่าเล็กน้อยสลักคุณเป็นตราของกองบัญชาการทหารสูงสุด ผู้ดำเนินการจัดสร้างพระคทาองค์นี้

ส่วนยอดของพระคทาเป็นรูปพระครุฑพ่าห์ทองคำประดับรัตนชาติ มีเพชร ทับทิม มรกต ตามส่วนต่างๆ ของตัวครุฑ เช่น ทองกร พาหุรัด กรองศอ รัดอก ปั้น-เหง้า ฝ่าชายหน้า และชฎาครุฑ ส่วนยอดสุดของชฎาประดับเพชรเจียรนัย น้ำหนัก ๑.๐๗ กะรัต รูปพระครุฑพ่าห์นั้น มีประวัติตามลัทธิไวษณพนิกาย ว่าพญาครุฑหรือพญาสุบรรณเป็นผู้มีฤทธิ์อำนาจมาก ได้ทำการต่อสู้หรือสู้รบกับพระนารายณ์อยู่เป็นเวลานาน ไม่มีใครแพ้ใครชนะตกลงทำสัญญาสงบศึก ได้ตกลงกันว่าถ้าเวลาเคลื่อนที่ไปในนภากาศพญาครุฑหรือพญาสุบรรณจะเป็นเทพพาหนะพาองค์พระนารายณ์ไป แต่เวลาที่ประทับอยู่ ณ เทพอาสน์หรือวิมาน พญาสุบรรณจะอยู่สูงกว่าองค์พระนารายณ์ ดังนั้นมาพญาครุฑหรือพญาสุบรรณ จึงเป็นเทพพาหนะของ

พระนารายณ์ และผู้นับถือลัทธิไวษณพนิกายเชื่อว่าองค์พระมหากษัตริย์เป็นภาคหนึ่งพระนารายณ์ที่อวตารลงมาอุบัติยังมนุษยโลก ชาวเอเชียอาคเนย์จึงนิยมใช้รูปครุฑเป็นสัญลักษณ์ขององค์พระมหากษัตริย์มาช้านานแล้ว และยังปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงยุคปัจจุบัน

บัวกด้ามรองรับพระครุฑพ่าห์ ทำเป็นรูปกลีบบัวสายหรืออุบลชาติ มีกลีบเรียงงามอ่อนโยน เปรียบดังพระราชจริยวัตรอันงดงามของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ กลีบบัวทำเป็นทรงโด่เผยปลายกลีบเล็กน้อยพองาม คล้ายบัวที่ต้องแสงอาทิตย์ยามเช้า สลักคุณเป็นลายกรวย ในกลีบดอกทุกกลีบทำด้วยทองคำประดับทับทิมคันด้วยลูกแก้วมาลัยขนานด้วยลวดประดับเพชรถัดลงไปเป็นบัวปากปลิง ทำเป็นลายกระจังได้ปากปลิงรายรอบทำลวดขนานประดับเพชรโดยรอบ

ท้องด้ามทำเป็นทองคำเกลี้ยงสลักคุณเป็นพระนามาภิไธยย่อ สก. และตราของกองบัญชาการทหารสูงสุด อยู่คนละด้านของท้องด้าม

ด้ามทำเป็นลายกระจัง คล้ายลายกรวยเชิง ๓ ชั้น สอดไส้แนวลวดคันด้วยลูกแก้ว กลีบบัวประดับเพชร ส่วนท้ายสุดของด้ามทำเป็นทรงมณฑปพุกทองแต่ละพูของเม็ดประดับนพรัตน์ มีเพชรมณี มรกต บุษราคัม โกเมน ใช้พลอยไพฑูริยแทนนิลกาฬ มุกดา เพทาย ไพฑูริย ยอดเม็ดทำเป็นกระจังกลีบบัว ประดับทับทิมซ้อนด้วยพุทธรักษา

คาดด้วยลูกแก้วเพชรต่อด้วยปลี ประดับปลายสุดด้วยมรกต

วัสดุที่ใช้ในการจัดสร้างประกอบด้วย ทองคำหนัก ๓๕ บาท

ประดับเพชร จำนวน ๒๗๒ เม็ด

ประดับทับทิม จำนวน ๖๗ เม็ด

ประดับมรกต จำนวน ๑๘ เม็ด

ประดับไพฑูริย จำนวน ๑๕ เม็ด

ประดับพลอยสีม่วง จำนวน ๑ เม็ด

ประดับแก้วนพรัตน์ จำนวน ๕ เม็ด

ค่าใช้จ่ายในการจัดสร้างรวมรัตนชาติทั้งหมดเป็นเงิน ๕๘๓,๓๐๐ บาท (ไม่รวมค่าทองคำ)

ระยะเวลาที่ดำเนินการจัดสร้างฯ จำนวน ๕๓ วัน
คณะที่ร่วมในการดำเนินการ จำนวน ๒๕ คน
สถาบันศิลปกรรม กรมศิลปากร ได้ดำเนินการสร้างพระกฐาจอมพลเรียบร้อยแล้วพร้อมส่งมอบให้กองทัพไทย โดยรองอธิบดีกรมศิลปากร (นายภิรมย์ จินะเจริญ) รักษาการแทนอธิบดีกรมศิลปากร เป็นผู้มอบให้กับบัญชาการทหารสูงสุด ในวันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๕๐ เวลา ๑๓.๔๐ น. ณ อาคาร ๖๐๘ สอ.ร. เพื่อทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในวโรกาสที่ทรงได้รับพระยศจอมพล

นำชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

ถาม ดิฉันเป็นครูสอนชั้นมัธยมต้นในโรงเรียนต่างจังหวัดทางภาคตะวันตก และในการสอนวิชาสังคมศึกษาก็ได้มีความรู้ที่เกี่ยวเนื่องกับประวัติศาสตร์ ของชาติไทยทางหมวดสังคมจึงมีความคิดว่าจะพานักเรียนไปเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติในกรุงเทพมหานคร ดิฉันจึงอยากจะเรียนถามว่า ดิฉันจะต้องเสียค่าใช้จ่ายทั้งหมดประมาณเท่าไร และจะต้องดำเนินการติดต่ออย่างไร นักเรียนของดิฉันมีประมาณ ๒๐๐ คนคะ ขอบพระคุณคะ

ตอบ เป็นการเรียนการสอนที่ดีมากเลยคะที่มีการพานักเรียนมาทัศนศึกษา ได้สัมผัสกับสถานที่จริงคงจะทำให้พวกเขาเข้าใจดีขึ้นด้วย และยังเป็นการสนองนโยบายของรัฐบาลที่ให้คนไทยหันมาเที่ยวเมืองไทย เงินทองไม่รั่วไหลออกนอกประเทศ

ขอตอบคำถามของคุณครูเลยนะคะที่ว่าจะต้องเสียค่าใช้จ่ายสักเท่าไรในการพานักเรียนมาชมพิพิธภัณฑ์ครั้งนี้ คงไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆ ทั้งสิ้น ถ้าหากคุณครูทำหนังสือขอเข้าชมเป็นกรณีพิเศษถึงผู้อำนวยการพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร เพราะว่าทางกรมศิลปากร มีระเบียบให้ยกเว้นค่าธรรมเนียมในการเข้าชมให้กับนักเรียน นักศึกษา พระภิกษุ สามเณร สถานการศึกษา หน่วยงานราชการและเอกชนต่างๆ ที่ได้ทำหนังสือขอเข้าชมเป็นกรณีพิเศษ แต่ถ้าหากว่าไม่ได้ทำหนังสือขออนุญาตเข้าชมเป็นกรณีพิเศษนี้ ทางพิพิธภัณฑ์ก็จะเก็บค่าผ่านประตูสำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทย ๒๐ บาท และ ๔๐ บาท สำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ส่วนนักเรียนและนักศึกษาแต่งกายด้วยเครื่องแบบผ่านประตูฟรีคะ

สำหรับผู้ที่ยังไม่มีโอกาสได้มาเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร ซึ่งเปรียบเสมือนคลังแห่งความรู้ที่สำคัญแห่งหนึ่งของชาติ จึงใคร่จะขอแนะนำสถานที่นี้ให้หลายๆ ท่านได้รู้จักกันพอสังเขปนะคะ

“พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร” สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๕ เดิมเป็นวังหน้าของกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท ได้โปรดเกล้าฯ ให้รวบรวมศิลปวัตถุต่างๆ ของทุกส่วนของประเทศมาจัดแสดงให้ประชาชนได้ศึกษาค้นคว้าทางประวัติศาสตร์ของชาติ ภายในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติมีสถานที่สำคัญๆ ได้แก่ พระที่นั่งภูมิขมณเฑียร พระที่นั่งสิวโมกขพิมาน พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ พระที่นั่งอิศราวินิจฉัย พระที่นั่งบุรพาภิรมย์ พระที่นั่งวายุสถานอมเรศน์ พระที่นั่งวันรัตพิมาน พระที่นั่งพรหมเมศร์ชดา ซึ่งแต่ละพระที่นั่งเป็นสถานที่จัดแสดงสิ่งของวัตถุโบราณ และแสดงถึงความเป็นมาของชนชาติไทยในแต่ละยุคสมัย

เป็นอย่างไรบ้างคะ น่าสนใจเพียงใดสำหรับสถานที่นี้ หากผู้ใดสนใจต้องการจะมาเยี่ยมชมหรือมาแสวงหาความรู้ที่อยู่นอกตำราเรียนก็ขอเชิญได้ทุกวันพุธ-วันอาทิตย์ ตั้งแต่เวลา ๐๙.๐๐-๑๖.๐๐ น. ปิดให้บริการในวันจันทร์-อังคาร และวันหยุดนักขัตฤกษ์คะ

พุ่มข้าวบิณฑ์

นายอมร ศรีพจนารถ

พุ่มข้าวบิณฑ์นี้แปลตามศัพท์ว่า “น.ข้าวสุกที่บรรจุในกรวยใส่ไว้ในพุ่มดอกไม้ใช้ในการเซ่นบูชา, ชื่อลายอย่างหนึ่งรูปเหมือนพุ่มข้าวบิณฑ์ บางทีเรียกทรงข้าวบิณฑ์”

คำว่า “พุ่มข้าวบิณฑ์” นี้ ทางการช่างศิลป์ไทยแต่เดิมท่านกำหนดเอารูปลักษณะทรวดทรงภายนอกของบาตรพระ โดยใช้สมมติเอาว่า ถ้าพระภิกษุนำเอาบาตรออกบิณฑบาตรตอนเช้าตรู่เพื่อเลี้ยงชีพอันเป็นกิจวัตร หากผู้คนที่ตักข้าวใส่บาตรพระจนเต็มและพูนสูงขึ้นไปจนถึงที่สุดแล้ว (เป็นการสมมติในเชิงศิลป์) ทั้งนี้ไม่ต้องปิดฝาบาตร รูปทรงภายนอกของบาตรและข้าวที่บิณฑบาตรได้ก็จะเข้ารูปทรงคล้ายดอกบัวตูม เพราะถ้าพิจารณาดูแล้วส่วนตรงกันบาตรพระเป็นแบบมนๆ ก่อนข้างแหลม ถ้าวางไว้จำเพาะบาตรบาตรจะเอียงไปข้างใดข้างหนึ่ง วางให้ตั้งตรงๆ ไม่ได้ จำต้องมีเชิงบาตรเข้ารองรับจึงจะวางตรงได้ ทรงที่เกิดขึ้นจากข้าวบิณฑบาตรนี้ ท่านโบราณจารย์ในทางการช่างศิลป์ไทยขนานนามไว้ว่า “ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์” โดยตัดคำว่าบาตรออกไป แล้วการันต์ที่ตัว ท นางมณฑา มาภายหลังที่มาต่างๆ ของศัพท์ดังกล่าวนี้เกือบจะเลือนหายไป

พุ่มข้าวบิณฑ์นี้ จำแนกออกในรูปลักษณะและความหมายสำหรับใช้งานต่างๆ กันคือ

๑. เป็นทรงพุ่มใช้เป็นที่รองคตแต่งหลังคาเครื่องยอด โดยปักอยู่ส่วนบนสุดของยอดบุษบก, ยอดมณฑป, ยอดปราสาท, ยอดมณฑก (พระวิหารยอดในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม), ยอดเทียนเครื่องบูชา (ทรงพุ่มดังกล่าวนี้มีแกนเหล็กประกอบด้วยกำพุสำหรับรวมซี่ลายดอกเทศชั้นต่างๆ ถึงส่วนยอดสุดอาจทำด้วยไม้หรือโลหะ ทั้งนี้

แล้วแต่สิ่งนั้นๆ จะสร้างไว้กลางแจ้งหรือในร่ม ทำเป็นชั้นบัวซ้อนหรือลูกแก้วซ้อน แล้วต่อปลี คั่นด้วยลูกแก้ว ถัดขึ้นไปบัว, ปลียอดและเม็दन้าค้างเป็นที่สุด เป็นการให้ความสูงช่วยเสริมให้ดูงดงามยิ่งขึ้น ดูภาพประกอบ)

๒. เป็นทรงพุ่มดอกไม้สด สำหรับจัดพานเป็นเครื่องนมัสการหรือถวายสักการะพระพุทธรูปปฏิมา, พระพุทธรูปบาท, พระบรมสารีริกธาตุ, เทพยดา, พระบรมอัฐิของพระมหากษัตริราชราชนอิด

๓. เป็นทรงของส่วนยอดเจดีย์ในสมัยสุโขทัยเรียกว่า “เจดีย์ยอดทรงข้าวบิณฑ์” โดยลักษณะองค์และฐานของเจดีย์เป็นรูปสี่เหลี่ยมเข้ยอไม้ ตรงส่วนยอดเป็นทรงพุ่มข้าวบิณฑ์

๔. เป็นทรงพุ่มดอกไม้เงิน-ทอง สำหรับเจ้าพนักงานเชิญเข้าในขบวนเครื่องสูงแทนจามรในสมัยพระมณฑกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ โดยแต่งกายเป็น อินทร์, พรหม คือ อินทร์ สวมชุดสีเข้ยวเชิญดอกไม้เงินอยู่ทางด้านซ้าย พรหม สวมชุดสีแดง เชิญดอกไม้ทองอยู่ทางด้านขวาเดินแซงพระที่นั่งข้างละ ๘ พุ่ม

๕. เป็นชื่อลายอย่างหนึ่งซึ่งมีลักษณะทรงของพุ่มเข้าตามรูปทรงของข้าวบิณฑบาตรหรือทรงดอกบัวตูมลายที่ประดิษฐ์อยู่ในทรงพุ่มนี้เรียกว่า “ลายพุ่มข้าวบิณฑ์” แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ ประเภทลายพุ่มข้าวบิณฑ์ดอกลอย ประเภทลายพุ่มข้าวบิณฑ์ก้านแย่ง, ประเภทลายพุ่มข้าวบิณฑ์โคมแย่ง หรือลายโคมพุ่มข้าวบิณฑ์ ก็เรียก

ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ทั้ง ๓ ประเภทนี้ ยังแบ่งเป็นชนิดของลายได้อีก ๓ ชนิด คือ

(๑) ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ธรรมดา คือการประดิษฐ์ลวดลายเข้าในทรงของพุ่มข้าวบิณฑ์โดยใช้ลายกนกเปลว

(๑) ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ธรรมดา คือการประดิษฐ์ ลวดลายเข้าในทรงของพุ่มข้าวบิณฑ์ โดยใช้ลายกนกเปลว หรือลายใบเทศ หรือลายกนกเปลวใบเทศ หรือลายหางโด ฯลฯ หรือลายขบคาบต่างๆ หรือลายก้านดอดอก หรือลาย ดอกพุดตาน โดยการเขียนเป็นลายอย่างเดียวกันมีดอกและ ใบเคล้าเคล้ากันไป จัดเป็นลายพื้นๆ ทั่วไป

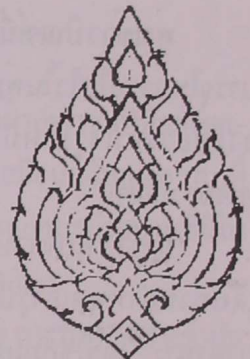
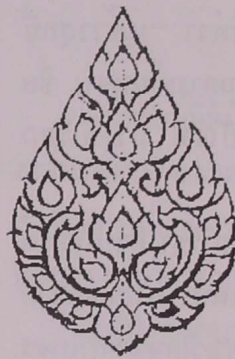
(๒) ลายพุ่มข้าวบิณฑ์หน้าสิงห์ คือการประดิษฐ์ ลวดลายซึ่งสมมติว่าตรงส่วนนั้นเป็นหน้าเป็นตา เป็นปาก เป็นฟัน เป็นเขี้ยวเป็นเครา เป็นคางเป็นหัว ดังนี้จนสมบูรณ์ แบบอยู่ในทรงข้าวบิณฑ์ในตัวเองก็ได้ หรือประกอบกับ ลายอื่นๆ ดังข้อ ๑ ก็ได้ ลายพุ่มข้าวบิณฑ์หน้าสิงห์นี้ จัดเป็นลายที่มีเกียรติสูงกว่าลายพุ่มข้าวบิณฑ์ธรรมดา

(๓) ลายพุ่มข้าวบิณฑ์เทพประนมหรือเทพนม คือการประดิษฐ์ส่วนกลางของพุ่มเป็นรูปเทพประนมครึ่ง องค์หรือเต็มองค์ก็ได้ แล้วมีลายกนกต่างๆ ออกช่อรวม ทั้งสิ้นเทา (รัศมี) รอบๆ ทรงพุ่ม ลายพุ่มข้าวบิณฑ์เทพ ประนมนี้จัดเป็นลายที่มีเกียรติสูงกว่า ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ หน้าสิงห์

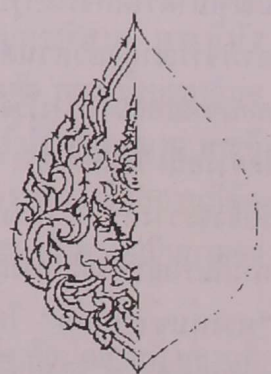
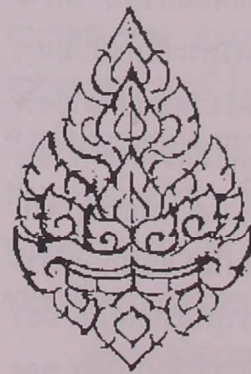
สัดส่วนของพุ่มข้าวบิณฑ์นี้ อาศัยหลักใหญ่ ๒ ประการ คือ ทรงของบาตรพระเมื่อบิณฑบาตรจนถึงที่สุด ดังกล่าวแล้วข้างต้นประการหนึ่ง กับทรงของดอกบัวอ่อน หรือดอกบัวตูมอีกประการหนึ่ง ท่านโบราณจารย์ท่าน ได้กำหนด ความสูงของทรงพุ่มข้าวบิณฑ์นี้เป็น ๕ ส่วน จากส่วนล่างขึ้นมา ๒ ส่วน เป็นความกว้าง ๔ ส่วน แล้วจึงเขียนทรงของพุ่ม ในลักษณะของบาตรพระที่เปี่ยม ไปด้วยข้าวสุกจนสุดยอด หรือทรงของดอกบัวตูมนั้นเอง

ประโยชน์ พุ่มข้าวบิณฑ์หรือลายพุ่มข้าวบิณฑ์นี้ เป็นการเพิ่มพูนความมงคลให้แก่ สถาปัตยกรรมไทยอีก ส่วนหนึ่งซึ่งเป็นส่วนยอดสุด หรือเครื่องราชสักการะ ในพระราชพิธี หรือพิธีต่างๆ, ทรงของสถาปัตยกรรมอีก ด้านหนึ่งเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมอันเป็นปูชนียสถานอันสำคัญของพระพุทธศาสนาหรือใช้ในการตกแต่งฝาผนังพระที่ นั้ พระอุโบสถ-พระวิหาร, หน้าบันต่างๆ เสา, บานพระ ทวาร - บานพระบัญชร ของพระที่นั้ - พระตำหนักบาน ประตู - บานหน้าต่างพระอุโบสถ - พระวิหาร หรือ ลายผ้าต่างๆ เป็นต้น

ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ต่างๆ

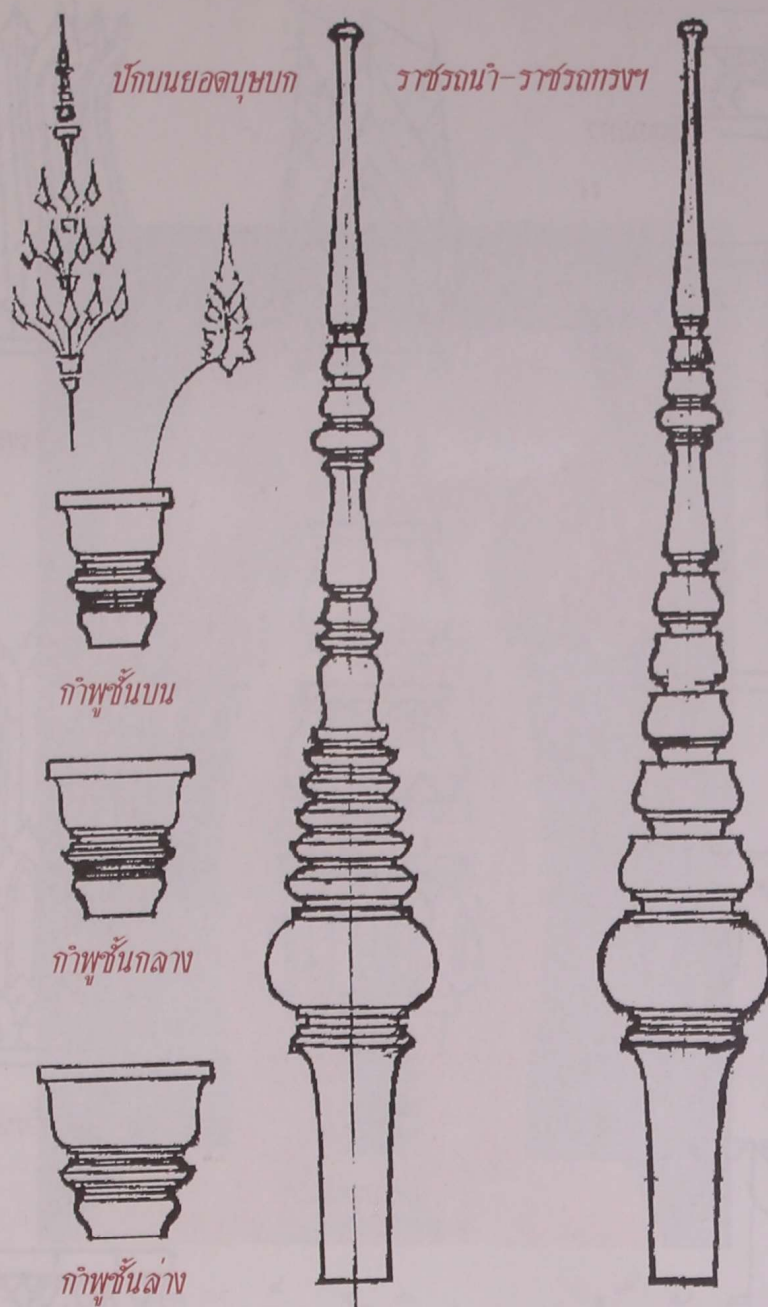
พุ่มข้าวบิณฑ์ธรรมดา

พุ่มข้าวบิณฑ์หน้าสิงห์

พุ่มข้าวบิณฑ์เทพประนม

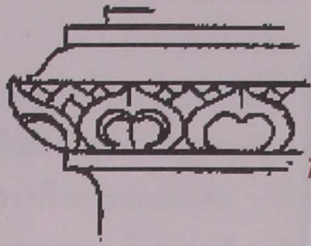
แบบกำพรวมกันดอกเทศประกอบเป็นทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ และยอดพุ่มฯ

ประเภทลายบัว

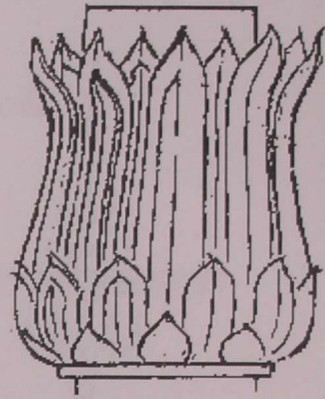
ประเภทลายบัวต่างๆ

บัวลูกแก้ว

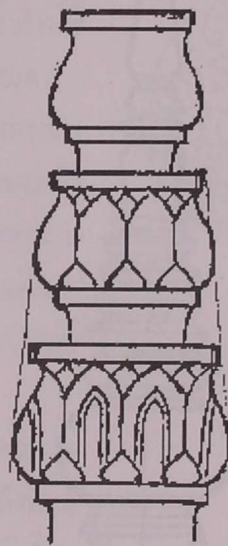
บัวกาบปลี

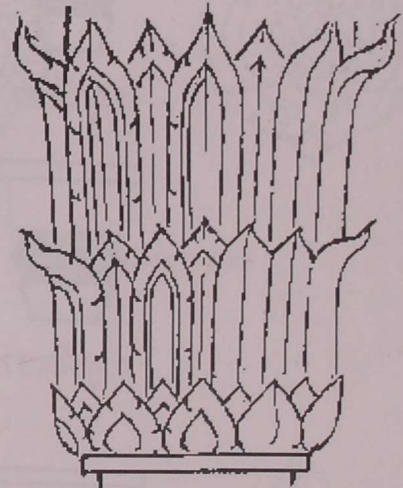
๑. บัวจกกล (ปลายเสา)

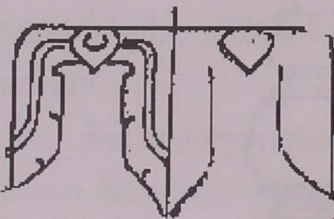
บัวถลา

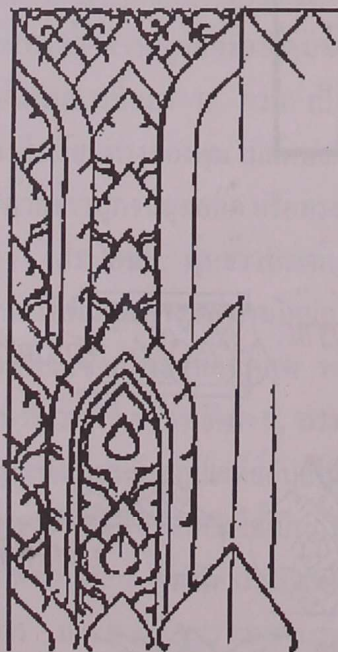
บัวคลุม
(เครื่องยอด)

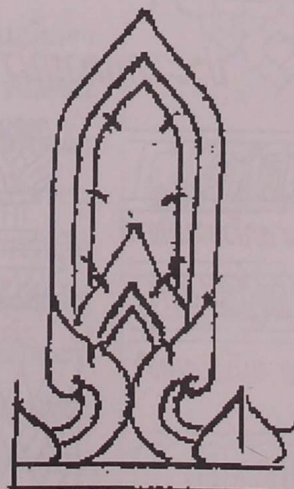
๒. บัวกลีบขนุน

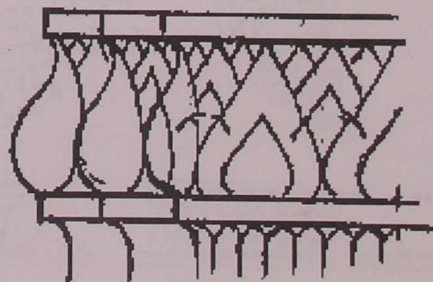
บัวคอเสื้อ

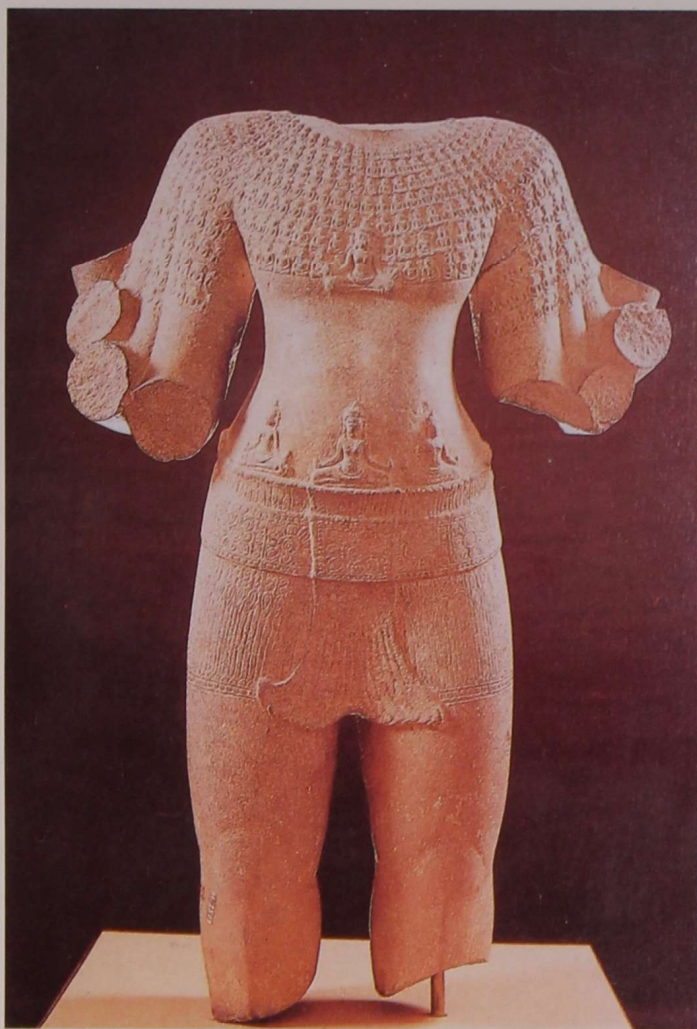
บัวกลีบขนุน (พาน)

บัวกลีบขนุน (ชั้นเหม)

บัวคลุม (ฐาน)

พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรเปล่งรัศมี

ศิลปะสมัยลพบุรี พุทธศตวรรษที่ ๑๘

พบที่เมืองโบราณสระโกสินารายณ์ อำเภอบ้านโป่ง
จังหวัดราชบุรี จัดแสดงอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ
ราชบุรี

พระมหาบุรุษทรงบำเพ็ญทุกขกิริยา มีปัญจวคีย์
 ถวายการอุปฐาก ศิลปะไทย สมัยรัตนโกสินทร์ อายุราว
 พ.ศ. ๒๓๕๐-๒๔๕๐ เป็นสมบัติของ วัดโบสถ์
 อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรีมาแต่เดิม ปัจจุบันจัดแสดง
 อยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อินทร์บุรี จ.สิงห์บุรี

